

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานรวมไปถึงกรอบแนวคิดและแนวทางการวิจัย ซึ่งจะได้นำเสนอ โดยแบ่งออกเป็นหัวข้อเรียงลำดับ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการ
 - 1.1 ความหมายของการบริการ
 - 1.2 หลักการบริการ
 - 1.3 ลักษณะของผู้ให้บริการที่ดี
2. แนวคิดเกี่ยวกับตลาดสด
 - 2.1 ความหมายของตลาด
 - 2.2 ประเภทของตลาด
 - 2.3 ตลาดสดน้ำซื่อ
 - 2.4 เกณฑ์การพัฒนา และยกระดับตลาดสดน้ำซื่อ
3. บริบทเกี่ยวกับขยะมูลฝอย
 - 3.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับขยะมูลฝอย
 - 3.2 การจัดการสิ่งแวดล้อมตลาดสด
 - 3.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการประกอบกิจการตลาดสด
 - 3.4 ความเป็นมาของขยะมูลฝอยของตลาดสดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์
4. ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์
 - 4.1 ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอย
 - 4.2 ปัจจัยด้านเจตคติต่อปัญหาขยะมูลฝอย
 - 4.3 ปัจจัยด้านการสื่อสาร
 - 4.4 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

5. รูปแบบ (Model) พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดการวิจัย

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริการ

1.1 ความหมายของการบริการ

การบริการ คือ การให้ความช่วยเหลือ หรือการดำเนินการเพื่อประโยชน์ของผู้มาใช้บริการจะต้องมีหลักยึดถือปฏิบัติ มิใช่ว่าการให้ความช่วยเหลือ หรือการทำประโยชน์ต่อผู้มาใช้บริการ จะเป็นไปตามใจของเราผู้ซึ่งเป็นผู้ให้บริการ (จุมพร สุขประสงศ์ผล. 2550 : 11)

1.2 หลักการบริการ

หลักของการบริการมีข้อควรคำนึง ดังนี้ (จุมพร สุขประสงศ์ผล. 2550 : 13)

- 1.2.1 สอดคล้องตรงความต้องการของผู้รับบริการ
- 1.2.2 ทำให้ผู้รับบริการเกิดความพอใจ
- 1.2.3 ปฏิบัติโดยถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วน
- 1.2.4 เหมาะสมแก่สถานการณ์
- 1.2.5 ไม่ก่อผลเสียหายแก่บุคคลอื่น ๆ

1.3 ลักษณะของผู้ให้บริการที่ดี

การให้บริการที่ดีนั้นผู้ให้บริการควรมีคุณสมบัติ ดังนี้ (จุมพร สุขประสงศ์ผล. 2550 : 18)

- 1.3.1 ให้ความสะดวกแก่ลูกค้า สามารถสัมผัสได้ผลจะออกมาในรูปแบบของความพึงพอใจ ประทับใจ
- 1.3.2 ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า จะต้องตอบสนองลูกค้าทางด้านอารมณ์ สติปัญญา และจิตใจ
- 1.3.3 สินค้ามีคุณภาพ สินค้าจะต้องมีประโยชน์ต่อผู้ซื้อ
- 1.3.4 สุขลักษณะส่วนบุคคล การแต่งกาย การรักษาสุขภาพของผู้ให้บริการต้องยึดหลักความสะอาด ปลอดภัยให้มากที่สุด
- 1.3.5 การสื่อสารกับลูกค้า ต้องคำนึงถึงการให้ข้อมูลที่สะดวกกับลูกค้า นำ

ข้อมูลไปปรับปรุงคุณภาพ บริการ

1.3.6 มีการรับประกันสินค้าและบริการ ผู้ให้บริการต้องการรับประกันสินค้าและบริการเพื่อให้ลูกค้ามีความพึงพอใจสูงสุด

อมร รักษาสัตย์ (2514 : 27) ให้ความเห็นว่า ความพอใจของลูกค้าเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่ใช้วัดประสิทธิภาพของผู้ค้าได้

กุลธร ธนาพงศธร (2530 : 303) ได้ชี้ให้เห็นถึงหลักการให้บริการของผู้ค้า มี 5 ประการคือ

1. หลักความสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ ประโยชน์และบริการของผู้ค้าจัดให้ นั้น จะต้องตอบสนองความต้องการของลูกค้าส่วนใหญ่
2. หลักความสม่ำเสมอ กล่าวคือ การให้บริการนั้นๆ ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ
3. หลักความเสมอภาค การบริการที่ดีนั้นจะต้องให้แก่ลูกค้าทุกคนอย่างเสมอหน้า และเท่าเทียมกัน ไม่มีการให้สิทธิพิเศษ แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
4. หลักความประหยัด ค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้จะต้องไม่มากจนเกินกว่าผลที่จะได้รับ
5. หลักความสะดวก บริการที่จัดให้ลูกค้าจะต้องเป็นไปในลักษณะปฏิบัติได้ง่าย สะดวกสบาย

กนิษฐา บุญญนิรันดร์ (2539 : 30) ให้ทัศนะว่า ความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการบริการของผู้ค้านั้นควรที่จะพิจารณาจากสิ่งต่างๆ เหล่านี้คือ

1. การให้บริการอย่างเสมอภาค (Equitable Service)
2. การให้บริการอย่างทันเวลา (Timely Service)
3. การให้บริการอย่างเพียงพอ (Ample Service)
4. การให้บริการอย่างก้าวหน้า (Progressive Service)

การให้บริการที่ดีส่วนหนึ่งขึ้นกับการเข้าถึงบริการด้วย โดยมีแนวความคิดเกี่ยวกับการเข้าถึงบริการ ดังนี้

1. ความพอเพียงของบริการที่มีอยู่ (Availability)
2. การเข้าถึงแหล่งบริการได้อย่างสะดวก
3. ความสะดวก และสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งบริการ
3. ความสามารถของลูกค้า
4. การยอมรับคุณภาพของบริการ (Acceptability)

การให้บริการที่มีประสิทธิภาพ และมีระโยชน์ต่อลูกค้ามากที่สุด คือการให้บริการ โดยไม่คำนึงถึงตัวบุคคล ทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติบริการอย่างเท่าเทียมกัน

กล่าวโดยสรุป การให้บริการของผู้ค้าที่มีให้แก่ลูกค้าั้นควรประกอบไปด้วยความเสมอภาคในการบริการ ความเป็นธรรมในการบริการ ความทั่วถึงในการบริการ ความประหยัด และคุณภาพของสินค้า

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับตลาดสด

2.1 ความหมายของตลาด

ความหมายของตลาดตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มาตรา 4 ใต้ให้ความหมายของตลาด ไว้ดังนี้ (กองสุขาภิบาลอาหาร กรมอนามัย. 2542 : 30)

ตลาด คือสถานที่ซึ่งปกติจัดไว้ให้ผู้ค้าใช้เป็นที่ชุมนุมจำหน่ายสินค้าประเภทสัตว์ หมายถึง เนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ หรืออาหารอันมีสภาพเป็นของสด ประกอบหรือปรุงแล้ว หรือของเสี้ง่าย ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีการจำหน่ายสินค้าประเภทอื่นด้วยหรือไม่ก็ตาม และหมายความรวมถึงบริเวณซึ่งจัดไว้ให้ผู้ค้าใช้เป็นที่ชุมนุมเพื่อจำหน่ายสินค้าประเภทดังกล่าวเป็นประจำหรือเป็นครั้งคราวหรือตามวันที่กำหนด นอกจากนั้นแล้ว กองสุขาภิบาลอาหาร กรมอนามัย (2542 : 31) ยังให้ความหมายของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตลาด ดังนี้

อาหารสด หมายถึง อาหารประเภทเนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ และของอื่นๆ ที่มีสภาพเป็นของสด

อาหารแปรรูป หมายถึง อาหารสดที่แปรรูปทำให้แห้ง หรือหมักดอง หรือในรูปอื่นๆ รวมทั้งที่ใช้สารปรุงแต่งอาหาร

อาหารปรุงสำเร็จ หมายถึง อาหารที่ได้ผ่านการทำ ประกอบ ปรุง จนสำเร็จพร้อมที่จะรับประทานได้รวมทั้งของหวาน และเครื่องดื่มชนิดต่างๆ ที่มีได้บรรจุในภาชนะที่ปิดสนิท

สารปนเปื้อนอันตราย หมายถึง สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และมีตกค้างอยู่ในอาหารสด และอาหารแปรรูป ซึ่งสารตกค้างที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการพัฒนาไปสู่ตลาดสดน่าซื้อในที่นี้กำหนดไว้ 6 ชนิด ได้แก่ บอแรกซ์ กรดซาลิซิลิก ฟออร์มาลิน ยาฆ่าแมลงสารฟอกขาว ชนิดไฮโดรซัลไฟต์ และชาลบูทามอล

สัตว์พาหะนำโรค หมายถึง หนู แมลงวัน และแมลงสาบ

ท้องถื่น หมายถึง เทศบาล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา

คณะกรรมการพัฒนาตลาด ประกอบด้วย เจ้าของตลาด ผู้ดำเนินกิจการตลาด
ตัวแทนผู้ขายและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ประกอบการกิจการตลาด หมายถึง ผู้ที่ได้รับอนุญาตในการจัดตั้งตลาด ประเภทที่ 1
ตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2542) ออกตามความใน พ.ร.บ. การสาธารณสุข พ.ศ. 2535
หรือผู้ที่ได้ทำสัญญาในการเช่าดำเนินกิจการต่อจากผู้ได้รับอนุญาต หรือหน่วยงานที่มีอำนาจ
หน้าที่ในการจัดตั้งตลาดตามกฎหมาย เช่น องค์การตลาดเพื่อเกษตรกร กรุงเทพมหานคร
เทศบาล เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล

การล้างตลาดตามหลักการสุขาภิบาล หมายถึง การทำความสะอาดตัวอาคาร แผง
ขายของในตลาด พื้น ผนัง เพดาน รางระบายน้ำ ห้องน้ำ ห้องส้วม และบริเวณต่างๆ รอบอาคาร
ตลาด ให้สะอาดปราศจากสิ่งปฏิกูลมูลฝอย หยากไข่ ฝุ่นละออง ความสกปรกอื่นๆ รวมทั้งให้มีการ
ชำระเชื้อโรคและกำจัดพาหะนำโรค ทั้งนี้สารเคมีที่ใช้ต้องไม่มีผลกระทบต่อระบบบำบัดน้ำ
เสียของตลาด และปริมาณที่ใช้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในฉลาก

2.2 ประเภทของตลาด

ประเภทของตลาด แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

2.2.1 ตลาดประเภทที่ 1 ได้แก่ ตลาดที่มีโครงสร้างอาคาร และดำเนินการเป็น
ประจำ หรืออย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยมีส่วนประกอบของสถานที่และสิ่งปลูกสร้าง
สำหรับขายของที่ขนถ่ายสินค้า ส้วม และที่ถ่ายปัสสาวะที่รวบรวมมูลฝอย และที่จอดรถ

2.2.2 ตลาดประเภทที่ 2 ได้แก่ ตลาดที่ไม่มีโครงสร้างอาคาร และดำเนินการ
ชั่วคราว หรือเป็นครั้งคราว หรือตามวันที่กำหนด และให้มีบริเวณที่จัดไว้สำหรับผู้ขายของ
ส้วมและที่ถ่ายปัสสาวะ และที่รวบรวมขยะมูลฝอย

2.2.3 ตลาดประเภทที่ 3 ได้แก่ ตลาดที่ไม่มีโครงสร้างอาคารและดำเนินการ
ชั่วคราว หรือเป็นครั้งคราว หรือตามวันที่กำหนด และให้มีบริเวณที่จัดไว้สำหรับผู้ขายของ
ส้วมและที่ถ่ายปัสสาวะ และที่รวบรวมมูลฝอย (มีลักษณะตามที่กำหนดไว้ในส่วนที่ 3 ใน
กฎกระทรวง ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2542 ออกตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535)

2.3 ตลาดสดน้ำซึ่

ตลาดสดน้ำซึ่หรือตลาด 3 มิติ หมายถึง ตลาดประเภทที่ 1 ที่มีโครงสร้างมั่นคง
แข็งแรง สะอาด ถูกสุขลักษณะ มีการพัฒนาตามเกณฑ์การพัฒนาและยกระดับตลาดสดน้ำซึ่ 3
ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 (มิติ 1) ด้านกายภาพ เป็นการพัฒนาด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมผ่านเกณฑ์ ตั้งแต่ 17 ข้อขึ้นไป จากเกณฑ์ทั้งหมด 40 ข้อ

ด้านที่ 2 (มิติ 2) ด้านอาหารปลอดภัย อาหารสดที่จำหน่ายในตลาดสดน่าซื้อ ได้รับการตรวจสอบประเมินเป็นอันคราย 6 ชนิด คือ ฟอรัมาลิน สารกันรา สารบอแรกซ์ สารฟอกขาว สารกำจัดแมลง และสารเร่งเนื้อแดง ซึ่งแผงจำหน่ายอาหารสดต้องได้รับป้ายรับรองมาตรฐานอาหารปลอดภัย (Food Safety)

ด้านที่ 3 (มิติที่ 3) ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค เป็นการจัดองค์ประกอบที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคคือ จัดให้มีจุดนิทรรศการเพื่อให้ความรู้ จัดให้มีเครื่องชั่งกลางที่ได้มาตรฐานกรมการค้าภายใน จัดให้มีจุดทดสอบสารปนเปื้อน 5 ชนิด (สารเร่งเนื้อแดงต้องส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ) พร้อมด้วยบุคลากรที่ผ่านการอบรมการใช้ชุดทดสอบอย่างน้อย 2 คน

2.4 เกณฑ์การพัฒนาและยกระดับตลาดสดน่าซื้อ

เกณฑ์การพัฒนาและยกระดับตลาดสดน่าซื้อ และเกณฑ์มาตรการด้านกฎหมาย เบื้องต้น 13 ข้อ

องค์ประกอบของเกณฑ์มาตรฐานตลาดสดน่าซื้อ มี 3 ด้านดังนี้

1. ด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม (Environmental Health) ผ่านเกณฑ์การประเมิน 8 หมวด ดังนี้

1.1 สุขลักษณะทั่วไปของตลาด

1.2 การจัดการมูลฝอย

1.3 การจัดหาน้ำดื่มน้ำใช้

1.4 การจัดการน้ำเสีย

1.5 การจัดการสิ่งปฏิกูล

1.6 การป้องกัน ควบคุมสัตว์พาหะนำโรค

1.7 การจัดการบริหารด้านสิ่งแวดล้อม

1.8 สุขวิทยาส่วนบุคคลของผู้ขายของ และผู้ช่วยขายของในตลาด

2. ด้านความปลอดภัยอาหาร (Food Safety) แผงจำหน่ายอาหารผ่านเกณฑ์การตรวจสอบสารปนเปื้อน ดังนี้

2.1 ตรวจไม่พบสารปนเปื้อน 4 ชนิด ได้แก่ ฟอรัมาลิน สารกันรา สารบอแรกซ์ สารฟอกขาว

2.2 ตรวจไม่พบสารกำจัดแมลง (กลุ่มสารประกอบฟอสเฟต คาร์บาเมท) หรือตรวจพบในเกณฑ์ที่ปลอดภัย

2.3 ตรวจไม่พบสารเร่งเนื้อแดงในเนื้อหมู (ส่งตรวจห้องปฏิบัติการ)

3. ด้านการคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Protection)

3.1 จัดให้มีสถานที่จัดบอร์ดให้ความรู้แก่ผู้บริโภคในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาหารปลอดภัยโภชนาการ และสัญลักษณ์ของตลาด

3.2 จัดให้มีจุดทดสอบสารปนเปื้อนที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ 6 ชนิด (ฟอร์มาลิน สารกันรา สารบอแรกซ์ สารฟอกขาว ยาฆ่าแมลง สารเร่งเนื้อแดง)

3.3 จัดให้มีเครื่องชั่งกลางที่ได้มาตรฐานไว้บริการผู้บริโภคในตลาดสดอย่างน้อย 1 จุดและติดป้ายบอกไว้ชัดเจน

เกณฑ์การพัฒนาและยกระดับตลาดสดนำชื่อด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม

1. ภายในตัวตลาดมีการระบายอากาศอย่างเพียงพอ ไม่ร้อนอบอ้าวหรืออับทึบ
2. มีการจัดการดูแล ควบคุมสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ
3. ตลาดและบริเวณโดยรอบไม่มีน้ำขังเฉอะแฉะ
4. รางระบายน้ำเสียภายในตลาดเป็นชนิดรางเปิด สำหรับรางระบายน้ำรอบตลาดมีฝาปิดที่เปิดทำความสะอาดได้ และสามารถระบายน้ำได้ ไม่มีน้ำขัง ไม่อุดตัน
5. ภายในห้องส้วมไม่มีกลิ่นเหม็น และมีการระบายอากาศที่ดี
6. ระบบเก็บกักอุจจาระถูกสุขลักษณะ ไม่ชำรุด
7. มีการทำความสะอาดตลาดเป็นประจำทุกวัน
8. มีน้ำใช้ที่สะอาดไว้บริการอย่างเพียงพอ
9. ห้องส้วมแยกเพศชาย – หญิงออกจากกันเป็นสัดส่วน
10. มีการจัดวางสินค้า สิ่งของ วัสดุอุปกรณ์เป็นระเบียบเรียบร้อยไม่ให้เกะกะรก รุงรัง และไม่กีดขวางทางเดิน
11. สินค้าประเภทอาหารและเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับอาหารต้องวางสูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 60 เซนติเมตร
12. ให้มีการล้างตลาดตามหลักการสุขาภิบาลอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
13. มีที่รองรับมูลฝอยสาธารณะที่ถูกหลักสุขาภิบาลอย่างเพียงพอ และทำความสะอาดอยู่เสมอ

14. มีการคัดมูลฝอยและบ่อดักไขมันก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะหรือ
ออกสู่สิ่งแวดล้อม

15. โครงสร้างอาคารตลาดมีความมั่นคง แข็งแรง ไม่ชำรุด พื้นตลาดทำด้วย
วัสดุถาวรแข็งแรง ไม่ลื่นทำความสะอาดง่าย

16. มีการจัดการควบคุมป้องกันสัตว์พาหะนำโรคไม่ให้เกิดและก่อความ
รำคาญ

17. มีผู้ดูแลรับผิดชอบในการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย
และความปลอดภัยของตลาด

18. แผงขายสินค้ามีความเข้มของแสงสว่างไม่น้อยกว่า 200 ลักซ์

19. แผงขายสินค้าทำด้วยวัสดุถาวร เรียบ ทำความสะอาดง่าย และสูงจากพื้น
ไม่น้อยกว่า 60 เซนติเมตร และไม่เป็นที่อาศัยของสัตว์ และแมลงพาหะนำโรค

20. จัดให้มีหมายเลขแผง ชื่อ ที่อยู่ผู้ขายของติดตั้งประจำแผง และมองเห็น
ชัดเจน

21. ที่รองรับมูลฝอยประจำแผงที่ถูกต้องสุขาภิบาล และทำความสะอาดอยู่
เสมอ

22. ที่รวบรวมมูลฝอยที่ถูกต้องสุขาภิบาลอย่างเพียงพอ และทำความสะอาดอยู่
เสมอ

23. จัดให้มีที่เก็บน้ำสำรองหรือมีบริการน้ำสำรองไว้ให้เพียงพอต่อการใช้ใน
แต่ละวัน

24. ห้องส้วมชาย – หญิง ที่ปัสสาวะชาย อ่างล้างมือพร้อมสบู่ ต้องสะอาดใช้
การได้ มีจำนวนเพียงพอ และตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม

25. มีผู้ทำความสะอาดห้องส้วมอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง

26. บริเวณห้องส้วมมีที่รองรับมูลฝอยทำด้วยวัสดุแข็งแรง ไม่รั่วซึม และมีฝา
ปิด

27. มีการป้องกัน ควบคุมสัตว์พาหะนำโรคอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

28. มีสัตว์พาหะนำโรคไม่เกินเกณฑ์มาตรฐาน

29. มีการจัดการจำหน่ายสินค้าแต่ละประเภทเป็นหมวดหมู่ไม่ปะปนกัน

30. มีชนิดและจำนวนเครื่องดับเพลิงที่เหมาะสมใช้การได้ติดตั้งในบริเวณที่
เห็นง่าย และสะดวกต่อการนำมาใช้งาน

31. จัดให้มีการบำรุงรักษาโครงสร้างต่างๆ ภายในตลาดให้อยู่ในสภาพที่ใช้
งานได้อย่างปลอดภัย และถูกสุขลักษณะ
32. มีการอำนวยความสะดวกด้านการจราจร
33. ผู้ขายของและผู้ช่วยขายของต้องแต่งกายเรียบร้อยมีสุขวิทย์ส่วนบุคคลที่ดี
34. ผู้ขายของและผู้ช่วยขายต้องปฏิบัติให้ถูกสุขลักษณะในการใช้กรรมวิธีการ
ปรุงประกอบและจำหน่ายอาหาร
35. จัดให้มีผู้แสดงความคิดเห็นจากประชาชน
36. ทางเดินภายในอาคารตลาดมีความกว้างไม่น้อยกว่า 2 เมตร
37. มีการแยกประเภทมูลฝอยเป็นมูลฝอยสดและมูลฝอยทั่วไป
38. มีกลุ่ม / ชมรม ผู้ประกอบการตลาด ผู้ขายของ ผู้ช่วยขายของ ผู้บริโภค
หรืออื่น ๆ เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย
39. จัดให้มีการฝึกอบรมผู้ขายของ และผู้ช่วยขายของในตลาดสดในด้าน
อนามัยสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย
40. น้ำเสียที่ผ่านออกจากระบบจะต้องได้มาตรฐาน (สำหรับตลาดที่มีขนาด
พื้นที่ตั้งแต่ 2,500 ตารางเมตรขึ้นไป)

กล่าวโดยสรุป ตลาดสดน่าซื้อนั้น เป็นตลาดที่ต้องได้รับการพัฒนาและยกระดับ
ตลาดสดในทุกๆด้าน เช่น ด้านการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม ด้านอาหารปลอดภัยต่อผู้บริโภคให้
ได้รับประโยชน์สูงสุด

3. บริบทเกี่ยวกับขยะมูลฝอย

1.3 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับขยะมูลฝอย

ความหมายเกี่ยวกับขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอย หมายถึง ของที่ไม่ใช้หรือไม่ต้องการแล้ว และต้องการกำจัด
ออกไปนั่นเอง ขยะเป็นศัพท์ที่คนส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะป็นนักวิชาการ หรือประชาชนทั่วไป
คุ้นเคย และนำมาใช้อย่างแพร่หลาย เช่น เขตปลอดขยะ รถขยะ อีกทั้งยังหมายถึง สิ่งของ
เครื่องใช้ต่างๆ ที่ไม่ต้องการใช้แล้วส่วนใหญ่เป็นของแข็ง ทั้งที่เนาเปื้อนและ ไม่เนาเปื้อน รวมทั้ง
ขี้เถ้า ซากสัตว์ มูลสัตว์ ฟันละอองและเศษวัสดุต่างๆ ทั้งสถานที่สาธารณะ ถนน อาคาร และ
โรงงานอุตสาหกรรม

ขยะเป็นเศษวัสดุที่ไม่มีผู้ใดต้องการ เช่น เศษอาหาร เศษกระดาษ เศษพลาสติก เครื่องใช้ที่ชำรุด เศษวัสดุจากอาหาร อุตสาหกรรม การก่อสร้าง ตลอดจนใบไม้ใบหญ้าหรือซากสัตว์ ขยะบางอย่างยังมีคุณค่าในตัวเองและอาจเป็นที่ต้องการของบุคคลอีกกลุ่ม

ดังนั้นขยะ หมายความว่า เศษสิ่งของต่างๆที่เหลือใช้จากกิจกรรม ที่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อไปได้และไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ (กรมควบคุมมลพิษ. 2547: 15)

ประเภทของขยะมูลฝอย

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้จำแนกประเภทของขยะมูลฝอยออกเป็น 2 ประเภทดังนี้ (ดวงพร โสติติมานนท์. 2545 : 31)

1. ขยะมูลฝอย เกิดจากมีกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในการดำรงชีพและกิจกรรม ในส่วนของการดำเนินธุรกิจ ขยะมูลฝอยเหล่านี้เกิดจากบ้านเรือน ที่พักอาศัย ร้านอาหาร ตลาด อาคารพาณิชย์ โรงพยาบาล โรงแรม สถานที่ทำงาน สถานที่สาธารณะ เช่น สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ถนน ตรอก ซอย และอื่นๆ ประกอบด้วยมูลฝอยที่เหลือจากการบริโภค เช่น เศษอาหาร ผัก ผลไม้ และจากการอุปโภค เช่น กระดาษ พลาสติก ผ้า โลหะ แก้ว ไม้ หนังก้าง หิน กรวด ทราย

2. ขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรม ขยะมูลฝอยเหล่านี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แต่ละประเภทของอุตสาหกรรมองค์ประกอบสำคัญที่เป็นตัวกำหนดลักษณะและองค์ประกอบของมูลฝอยประเภทนี้ ได้แก่ วัตถุประสงค์ กรรมวิธีการผลิต ผลผลิต ผลพลอยได้จากการผลิต

โดยทั่วไปแล้วขยะมูลฝอยประเภทนี้ มักจะมีสารที่เป็นอันตราย ได้แบ่งขยะมูลฝอยตามลักษณะทางกายภาพได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ขยะมูลฝอยเปียกหรือที่เรียกกันว่าขยะมูลฝอยที่เน่าเปื่อยได้ง่าย หมายถึง สิ่งปฏิกูลที่ได้จากการเตรียมอาหารหรือเศษวัสดุต่างๆที่เหลือจากการประกอบอาหารจากห้องครัว ร้านอาหาร ตลาดสด ขยะประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นพวกอินทรีย์ มีน้ำหรือมีความชื้นสูงกว่าร้อยละ 50 จึงทำให้เกิดการเน่าเปื่อยได้รวดเร็ว มีกลิ่นเหม็นและเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค รวมถึงการค้ำยแข็งของสัตว์ ขยะจำพวกนี้ได้แก่ เศษอาหารต่างๆ เศษผัก เศษผลไม้ เศษเนื้อ อาหารที่เหลือทิ้ง ฯลฯ

2. ขยะมูลฝอยแห้งหรือขยะมูลฝอยที่เนาเปื่อยยาก หมายถึง เศษวัสดุต่างๆ ที่เหลือใช้ทั่วไป ซึ่งโดยปกติแล้วขยะมูลฝอยแห้งจะมีความชื้น และน้ำหนักน้อยกว่าขยะมูลฝอยเปียก ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะคือ

2.1 ขยะมูลฝอยแห้งที่เป็นเชื้อเพลิงได้ ได้แก่ เศษไม้ เศษหญ้า กระดาษ ลังกระดาษ ลังไม้ เป็นต้น

2.2 ขยะมูลฝอยที่เผาไหม้ไม่ได้ ได้แก่ เศษแก้ว เศษโลหะต่างๆ ขวดกระป๋อง เป็นต้น

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2547 : 4) ได้แบ่งประเภทขยะมูลฝอยออกเป็น 4 ประเภท ตามความยากง่ายของการย่อยสลาย หรือ การเนาเปื่อยและความเป็นพิษ ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง คือ ขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายได้ง่าย เป็นขยะมูลฝอยที่เป็นสารอินทรีย์มีสภาพนำมาหมักเป็นปุ๋ยได้ ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ เช่น เศษอาหาร เศษพืช เศษผลไม้ และซากสัตว์ เป็นต้น

ประเภทที่สอง คือ ขยะมูลฝอยทั่วไปเป็นขยะมูลฝอยที่เป็นสารอนินทรีย์ย่อยสลายไม่ได้ ไม่เป็นขยะมูลฝอยอันตรายและรีไซเคิลยากหรือไม่คุ้มค่ากับการนำไปรีไซเคิล เช่น วัสดุก่อสร้าง ฝ้าฝุ่นละอองจากถนนและถุงพลาสติก โฟม พลาสติก ที่ปนเปื้อนอาหาร เป็นต้น

ประเภทที่สาม คือ ขยะมูลฝอยที่นำกลับมาใช้ใหม่ ขยะมูลฝอยมีค่าหรือขยะมูลฝอยรีไซเคิล เป็นขยะมูลฝอยที่สามารถนำมาขายหรือเพื่อผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น เศษโลหะ ถุงพลาสติก กล่องกระดาษ และกระดาษหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ประเภทที่สี่ คือ ขยะมูลฝอยอันตราย เป็นขยะมูลฝอยที่มีอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะมูลฝอยปนเปื้อนกัมมันตรังสี สารเคมีทิ้งแล้ว ยาเสื่อมสภาพ ของมีคม ขยะมูลฝอยติดเชื้อ เป็นต้น

3.2 การจัดการสิ่งแวดล้อมตลาดสด

ในการจัดการสิ่งแวดล้อมตลาดสดนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เนื่องจากการจัดการขยะมูลฝอยจะมีประสิทธิภาพหรือไม่นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการจัดการสิ่งแวดล้อมตลาดสดสามารถแบ่งเป็นประเภทการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.2.1 การเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยจากตลาดสดในแต่ละวันมีปริมาณมาก เนื่องจากสังคมไทยนิยมซื้ออาหาร เนื้อสัตว์ ผัก และผลไม้ ซึ่งเป็นของสด เศษผัก ผลไม้ ใบตองคิบ เศษอาหาร เศษเนื้อ ซึ่งขยะจากประเภทนี้จะเป็นขยะเปียก พวกสารอินทรีย์ มีน้ำหรือมีความชื้นสูง จึงทำให้เกิดการเนา

เกือบได้รวดเร็ว สังกัดถิ่นเหนืมนและเป็นสภาพน่ารังเกียจ เกิดเป็นเหตุนำรำคาญแก่บริเวณใกล้เคียง จึงจำเป็นต้องระมัดระวังในเรื่องการเก็บ การขนส่ง เพราะจะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ที่ดีของแมลง พาหะนำโรคนิดต่างๆ นอกจากนั้นยังมีขยะแห้ง คือพวกถุงพลาสติกในปริมาณมากเช่นกัน

พัตน์ สุจ้านง (2527 : 11) ได้กล่าวถึงการออกแบบสร้างถังรองรับขยะมูลฝอยชนิดเก็บไว้ชั่วคราวนี้ จะมีรูปร่างและขนาดต่างๆกันนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่จะใช้ สำหรับถังขยะที่รองรับขยะมูลฝอยจากตลาดนั้น จะมีรูปลักษณะและขนาดแตกต่างกันออกไปตามแต่ละท้องถิ่น โดยทั่วไปแล้วถังรองรับขยะมูลฝอยควรมีลักษณะ พอสรุปได้ดังนี้

1. มีขนาดโตพอที่จะใส่ขยะมูลฝอยได้ตลอดเวลาที่จะนำไปกำจัด
2. มีความแข็งแรง น้ำรั่วไม่ได้ อาจทำด้วยไม้หรือโลหะที่ไม่เป็นสนิม
3. มีหูหิ้วและมีน้ำหนักที่พอจะแบกหามได้สะดวก เมื่อมีขยะอยู่เต็มถัง
4. มีฝาครอบสนิท เพื่อป้องกันกลิ่นเหม็นระเหยออกมา และสามารถ

ป้องกันแมลง สัตว์วิ่ง ไปคุ้ยเขี่ย

5. ถังไม่ควรมีขนาดสูงเกินไป ซึ่งอาจจะทำให้หกคว่ำได้ง่ายและควรมีขาตั้งรองรับถัง เพื่อสะดวกต่อการมองเห็นได้ง่ายและป้องกันกันถังล้ม

นอกจากการมีถังเก็บขยะมูลฝอยที่มีความเหมาะสมแล้ว การจัดวางถังขยะมูลฝอย ควรจัดตั้งไว้ในทำเลที่เหมาะสม สะดวกแก่การขนถ่ายไปยังที่พักขยะมูลฝอย

ถ้าศักดิ์ ขวณิชย์ (2531 : 58) กล่าวถึงเรื่องของการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยว่า อาจแบ่งได้เป็น 3 ระบบ คือ

1. ระบบถังเดียว หรือระบบถังรวม เป็นระบบการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยไว้ในถังเดียวกัน โดยจะบรรจุขยะมูลฝอยไม่ว่าจะเป็นชนิด หรือประเภทใดไว้รวมกัน ระบบนี้จะสะดวกแก่ประชาชน เพราะไม่ต้องแยกขยะมูลฝอยให้เป็นการยุ่งยาก การเก็บขนก็ง่าย แต่เป็นปัญหาอย่างมากในการเลือกวิธีกำจัด

2. ระบบสองถัง เป็นระบบที่แยกเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยเป็น 2 ประเภท คือ แยกขยะมูลฝอยเปียกไว้ถังหนึ่ง และแยกขยะมูลฝอยไว้อีกถังหนึ่ง เพื่อรอการเก็บขนระบบนี้ จะมีประสิทธิภาพต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการคัดแยกขยะมูลฝอยใส่ถังแต่ละประเภท ซึ่งสามารถนำขยะเปียกไปทำปุ๋ยหมักได้ และสามารถนำขยะแห้ง ไปแยกส่วนเพื่อกำจัดได้ง่ายขึ้น นอกจากนั้นผู้เก็บขนต้องมีภาชนะเก็บขนแยกประเภทตามประเภทของขยะมูล

ฝอยเหมือนกับของประชาชน ซึ่งอาจต้องมีการตัดแปลงรถเก็บขน เพื่อใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม

3. ระบบสามถัง เป็นระบบเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยโดยการแยกออกเป็น 3 ถัง คือถังสำหรับขยะมูลฝอยเปียก ถังขยะสำหรับมูลฝอยแห้ง และถังขยะมูลฝอยจำพวกซีเมนต์ ซึ่งระบบนี้นิยมใช้ในประเทศที่มีอากาศหนาว ที่ต้องแยกขยะมูลฝอย จำพวกซีเมนต์โดยเฉพาะ สำหรับประเทศไทยยังคงใช้ระบบการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยแบบระบบถังเดียวเป็นส่วนใหญ่ ในการรับขยะมูลฝอยจากที่อยู่อาศัย ตลาดสด โดยเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้จัดเก็บถึงแม้ว่าจะมีการรณรงค์ให้มีการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้งก็ตาม รวมถึงการใช้ภาชนะที่เก็บรวบรวมขยะมูลฝอย ยังคงมีการใช้เซ่ง ตะกร้า อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้ขยะมูลฝอยเปียกที่ใส่ลงในภาชนะชนิดนี้ไหลเลอะออกมา ส่งกลิ่นเหม็น และง่ายต่อการคู้ยเชื้อของสัตว์จำพวก หนู แมว และสุนัขอีกด้วย

จํารูญ ยาสมุท (2535 : 19) ได้กล่าวถึงที่พักขยะมูลฝอยว่า หากไม่ถูกสุขลักษณะจะทำให้เกิด ปัญหาทางสาธารณสุขมาก โดยที่พักขยะมูลฝอยของตลาดจะต้องแข็งแรงไม่ชำรุด สามารถป้องกันหนูและสุนัขเข้าไปคู้ยเชื้อ ซึ่งปกติที่พักขยะมูลฝอยนี้จะทำด้วยคอนกรีต มีขนาดพอเพียงกับการเก็บพักขยะมูลฝอยใน 1-2 วัน

ภาคภูมิ องค์สุริยานนท์ (2542 : 23) ได้กล่าวถึงที่รวบรวมขยะมูลฝอย สำหรับตลาดว่า ต้องมีลักษณะเป็นที่พักขยะมูลฝอยที่เข้าพนักงานสาธารณสุข เห็นว่าเหมาะสมกับตลาดนั้น ๆ โดยตั้งอยู่นอกบริเวณที่ตั้งแผงขายของ ซึ่งสรุปลักษณะสำคัญได้ดังนี้

1. ผนังทำด้วยวัสดุदारและทนไฟ พื้นผิวภายในเรียบและกันน้ำซึม
2. สามารถป้องกันสัตว์เข้าไปคู้ยเชื้อ และป้องกันกลิ่นได้
3. มีการระบายน้ำเสียและระบายอากาศ จากขยะมูลฝอย
4. จัดไว้ในที่ที่สามารถขนย้ายขยะมูลฝอยได้โดยสะดวก มีระยะห่างจาก

สถานประกอบการอาหาร และสถานที่เก็บอาหาร ไม่น้อยกว่า 4 เมตร

3.2.2 การกำจัดน้ำโสโครก

น้ำโสโครกในตลาดสด มักเกิดเกิดจากการใช้น้ำในการล้างสินค้าที่จำหน่าย เช่น ล้างผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ ปลา เป็นต้น ทำให้น้ำโสโครกมีเศษอาหาร ไชมัน ตะกอน เชื้อโรค และสิ่งสกปรกชนิดต่างๆปะปนกันอยู่มากมาย นอกจากนี้การล้างตลาดสดในแต่ละวันต้องใช้น้ำในปริมาณมากเช่นกัน ดังนั้น การระบายน้ำโสโครกจึงต้องจัดทำให้เหมาะสมและถูกสุขลักษณะ ถ้าจัดทำไม่เหมาะสมจะเกิดการหมักหมม มีกลิ่นเหม็น เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ แมลง

และเชื้อโรค ทำให้ตลาดสดสกปรก เลอะเทอะไม่น่าดู ทำให้เกิดการปนเปื้อนลงสู่อาหารที่จำหน่าย และแพร่เชื้อโรคไปสู่ผู้บริโภคต่อไปได้

จํารูญ ยาสมุทฺร (2527 : 33) กล่าวถึง หลักการกำจัดน้ำเสียขั้นปฐมภูมิว่าเป็น การกำจัดน้ำเสียขั้นต้นและขั้นเตรียมการ เพื่อปรับสภาพของน้ำเสียให้อยู่ในสภาวะที่เหมาะสม ต่อการกำจัดขั้นสูงต่อไป โดยการแยกเอาสิ่งสกปรกต่างๆที่สามารถแยกออกได้ง่ายจากน้ำเสีย โดยอาศัยวิธีต่างๆ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะอาศัยวิธีหรือกระบวนการกำจัดน้ำเสียโดยวิธีการทางกายภาพเป็นสำคัญ เพราะเป็นวิธีที่ทำได้ง่ายและค่าใช้จ่ายถูก เช่น การใช้ตาข่าย หรือตะแกรง ดักเอาเศษวัสดุหรือของแข็งต่างๆออกจากรน้ำเสีย การแยกเอาหิน กรวด ทราย หรือตะกอนหนัก ออก โดยใช้บ่อดักตะกอน การแยกเอาไขมันออกจากน้ำเสียโดยใช้บ่อดักไขมัน เป็นต้น

อุตม คมพยัคฆ์ (2531 : 19) กล่าวถึง วิธีการกำจัดน้ำเสีย ขั้นปฐมภูมิ โดยอาศัยวิธีการทางกายภาพนั้นมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน วิธีที่ง่ายและนิยมใช้กันคือ

1. ตาข่ายหรือตะแกรง เป็นการแยกเอาของแข็งหรือวัสดุที่มีขนาดโต แยกออกจากน้ำเสีย โดยใช้ตะแกรงหรือตาข่ายกัน ซึ่งสิ่งสกปรกเหล่านี้ จะติดอยู่ที่ตาข่ายหรือตะแกรง เมื่อมีปริมาณมากพอสมควรก็จะทำความสะอาด โดยเก็บกวาดรวบรวมเอาไปกำจัดต่อไป เพื่อเป็นการป้องกันการขวางกั้นการไหลของน้ำเสียด้วย ตาข่ายหรือตะแกรงที่นิยมจัดทำมีอยู่ 2 ชนิด คือ ตะแกรงหยาบและตะแกรงละเอียด

2. บ่อดักตะกอน เป็นการแยกเอาของแข็งหรือวัสดุที่สามารถลอดผ่านตาข่ายหรือตะแกรง หรือมีน้ำหนักที่สามารถจะตกตะกอนได้ออกจากน้ำเสีย เช่น กรวด หิน ดิน ทราย โดยอาศัยหลักการตกตะกอน จะถูกออกแบบให้เกิดสภาพที่เหมาะสมสำหรับที่จะให้พวกเศษวัสดุต่างๆตกตะกอนได้ โดยตะกอนต่างๆเหล่านี้จะจมลงสู่ก้นบ่อดักตะกอน ตะกอนจะถูกดักออกไปทิ้งหรือกำจัดเป็นครั้งคราว โดยทั่วไปแล้วในระบบเส้นท่อระบายน้ำ จะมีบ่อพักซึ่งมีไว้สำหรับให้คนลงไปทำความสะอาดท่อระบายน้ำได้ ซึ่งบ่อพักนี้จะถูกดัดแปลงเป็นบ่อดักตะกอนและดักตะแกรงหรือตาข่ายด้วย

3. บ่อดักไขมัน เป็นการแยกไขมัน น้ำมัน หรือสิ่งสกปรกอื่นๆที่มีน้ำหนักเบาและลอยน้ำได้ออกจากน้ำเสีย โดยอาศัยวิธีทางกายภาพอย่างง่ายๆ กล่าวคือ พวกไขมันหรือน้ำมันจะถูกออกแบบให้ลอยอยู่ผิวน้ำ น้ำเสียจะถูกระบายออกอีกด้านหนึ่งของบ่อดักไขมัน โดยการวางท่อให้ต่ำกว่าระดับผิวน้ำในบ่อดักไขมัน จะมีน้ำเสียเท่านั้นที่สามารถไหลผ่านไป ตามเส้นท่อได้ ส่วนไขมันหรือน้ำมันนั้น จะลอยอยู่ที่ผิวน้ำเสมอ และจะถูกดักและติดค้างอยู่ใน

บ่อดักไขมัน เมื่อสะสมจนมีปริมาณมากพอจึงตักออกไปทิ้งหรือนำไปกำจัด โดยวิธีเหมาะสมต่อไป

ภาคภูมิ องศ์สุริยานนท์ (2542 : 54) กล่าวถึงรางระบายน้ำโสโครกในตลาดสด นิยมทำเป็นแบบเปิดท่อรูปตัววี หรือรูปตัวยูเพื่อช่วยให้การล้างทำความสะอาดได้ง่ายขึ้น และไม่เป็นที่หมักหมมของเศษอาหาร นอกจากนั้นนิยมปิดด้วยฝาปิดซึ่งทำเป็นตะแกรงเหล็ก เพื่อป้องกันคนเดินเหยียบย่ำน้ำในท่อ ช่วยสกัดกลิ่นเศษอาหารที่มีขนาดโตนงท่อ และยังช่วยให้การทำความสะอาดได้ง่ายขึ้น

สำหรับรางระบายน้ำรอบนอกอาคารตลาดสดนั้นอาจจะเป็นรางระบายน้ำเปิด หรือแบบปิดก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม โดยทั่วไปนิยมทำเป็นแบบรางระบายเปิดแต่มีฝาปิด ซึ่งฝาปิดนี้ยกได้ด้วยตัวคนเดียว เพื่อความสะดวกในการล้างท่อ น้ำโสโครกที่ได้จากตลาดสดนี้ ก่อนที่จะปล่อยลงสู่ท่อระบายน้ำสาธารณะในชุมชน จะต้องผ่านบ่อดักเศษอาหารและบ่อดักไขมันที่ถูกสุขลักษณะเสียก่อน

3.2.3 การระบายอากาศและแสงสว่าง

อุดม คมพัยค์ซ์ (2531 : 28) กล่าวไว้ว่า การระบายอากาศในตลาดสดที่เหมาะสม และเพียงพอจะช่วยลดการติดต่อกันของ โรคและลดกลิ่น ได้อีกด้วย ดังนั้นอาคารของตลาดสด จึงต้องโปร่งและอากาศถ่ายเทสะดวก

พัฒน์ สุจ้านง (2539 : 18) กล่าวไว้ว่า กรณีที่มีการจัดให้มีการระบายอากาศ โดยวิธีธรรมชาติ การก่อสร้างตลาดต้องคำนึงถึงทิศทางลมด้วย โดยการระบายอากาศภายในตลาดควรมีช่องระบายอากาศไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของพื้นที่อาคารตลาด แผงจำหน่ายสินค้าที่มีการใช้เตาไฟในการปรุงอาหาร ควรตั้งอยู่ในจุดที่มีอากาศถ่ายเทได้ดี ส่วนในกรณีที่ไม่มีการจัดให้มีการระบายอากาศโดยวิธีธรรมชาติได้ ให้จัดให้มีการระบายอากาศโดยวิธีกล ซึ่งให้อุปกรณ์ช่วยในการระบายอากาศ เช่น พัดลมดูดอากาศ โดยอุปกรณ์ช่วยระบายอากาศต้องทำงานตลอดเวลา ในระหว่างที่ตลาดเปิดทำการ ซึ่งการนำอากาศภายนอกเข้าและการระบายอากาศทิ้งโดยวิธีกลต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ประชาชน ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียง

ภาคภูมิ องศ์สุริยานนท์ (2542 : 35) กล่าวไว้ว่า ในเรื่องของแสงสว่าง ถ้าแสงสว่างในอาคารที่เพียงพอจะทำให้มองเห็นความสกปรกที่ปนเปื้อนในอาหารและบริเวณแผงจำหน่ายสินค้าได้ง่าย นอกจากนั้นยังช่วยป้องกันการเกิดอุบัติเหตุในตลาดได้อีกด้วย ตลาดที่เปิดบริการในช่วงเวลากลางวันควรใช้แสงสว่างจากธรรมชาติมากที่สุด ถ้าไม่เพียงพอจึงใช้แสง

สว่างจากพลังงานไฟฟ้าและต้องไม่ใช่แสงหรือวัสดุอื่นที่ทำให้สีของสินค้าเปลี่ยนแปลงไปจากธรรมชาติ เช่น ใช้ไฟสีแดงที่แฉงจำหน่ายเนื้อสัตว์เพื่อให้เนื้อมีส่วนสีแดงมากขึ้น เป็นต้น

ในการตรวจสอบความเข้มของแสงสว่างในอาคารตลาดสดว่าเพียงพอหรือไม่สามารถทำได้โดยใช้เครื่องมือวัดความเข้มแสงสว่าง ถ้าไม่มีเครื่องมือวัดความเข้มแสงสว่างให้ดูว่าสามารถมองเห็นตัวหนังสือตรงบริเวณนั้นหรือไม่ ถ้ามองเห็นได้ชัดเจนก็ถือว่าความเข้มของแสงสว่างเพียงพอ

3.2.4 ทางเดินภายในตลาด

อุดม คมพัยค์ม (2531: 41) กล่าวถึงพื้นที่ทางเดินภายในตลาดควรทำด้วยวัสดุถาวร แข็งแรง คิวเรียบ เช่น คอนกรีต กระเบื้องเคลือบ หินขัด ฯลฯ พื้นต้องไม่ชำรุดเป็นหลุมเป็นบ่อ มีน้ำขังจนเป็นแหล่งสะสมความสกปรก ทำให้ทำความสะอาดได้ยาก

ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 ได้มีการกำหนดให้ทางเดินระหว่างร้าน แท่นหรือโต๊ะ หรือที่ขายของในตลาดจะต้องมีความกว้างไม่น้อยกว่า 2 เมตร เพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้าเข้าออก แฉงจำหน่ายสินค้าต่างๆและยังป้องกันไม่ให้มีการสร้างแฉงจำหน่ายสินค้าแออัดจนเกินไป

3.2.5 การรักษาความสะอาดในตลาดสด

พัฒน์ สุจันง (2526 : 45) กล่าวถึงตลาดสดว่า ต้องมีคณาจดูแลรักษาความสะอาดตลอดเวลา และต้องทำความสะอาดตามหน้าที่รับผิดชอบ มีการล้างตลาดเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม

ภาคภูมิ องศ์สุริยานนท์ (2542 : 59) กล่าวถึงการดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อยภายในตลาดที่ควรปฏิบัติให้ถูกสุขลักษณะดังนี้

1. มีการบำรุงรักษาโครงสร้างต่างๆภายในตลาดให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดีตลอดเวลา
2. จัดที่รองรับขยะมูลฝอยที่ไม่รั่วซึม และมีฝาปิดประจำทุกแฉงในตลาด
3. จัดให้มีผู้รับผิดชอบเก็บกวาดขยะมูลฝอยบริเวณตลาด และดูแลที่รวบรวมขยะมูลฝอยเป็นประจำทุกวัน
4. จัดให้มีการทำความสะอาดตลาดเป็นประจำทุกวัน โดยอาจแบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบต่างหาก และกำหนดให้มีการล้างตลาดตามหลักสุขาภิบาลอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ในช่วงเวลาที่ปิดตลาด โดยขอความร่วมมือจากผู้ค้าของทุกแฉงในตลาดมาร่วมกันล้าง

ตลาด และอาจขอรับการสนับสนุนจากราชการส่วนท้องถิ่นในการสร้างตลาดที่ถูกต้องหลัก
สุขภาพ

3.2.6 ผู้ค้าในตลาดสด

อุดม คมพัยักษ์ (2531 : 63) กล่าวว่า ผู้ค้าในตลาดสดควรแต่งกายสะอาด มี
สุขอนามัยส่วนบุคคลที่ดี ไม่เป็นโรคที่ส่งคมรังเกียจ และไม่ป็นพาหะนำโรค มีการจัดวาง
จำหน่ายอาหารหรือสินค้าถูกต้องลักษณะ และต้องทำความสะอาดบริเวณที่วางขายสินค้าทุกวันทั้ง
ก่อนและเลิกขาย

ภาคภูมิ องค์กริรียานนท์ (2542 : 68) กล่าวถึงสุขลักษณะส่วนบุคคลที่พึงปฏิบัติ
ของผู้ค้าในตลาดสดโดยทั่วไป ดังนี้คือ

1. ควรมีสภาพแข็งแรง ไม่ป่วยเป็นโรค หรือพาหะนำโรคติดต่อ หรือเป็น
โรคที่ส่งคมรังเกียจ โดยเฉพาะผู้ค้าจำหน่ายอาหารปรุงสำเร็จ ถ้ามีบาดแผลต้องใช้พลาสเตอร์ปิด
แผลให้มิดชิด และหลีกเลี่ยงการสัมผัสกับอาหารโดยตรง

2. ควรแต่งกายให้สะอาดและสภาพเรียบร้อย ควรสวมเสื้อมีแขน ผูกผ้ากัน
เปื้อน ใส่หมวกคลุมผม ตัดเล็บให้สั้นอยู่เสมอ ล้างมือให้สะอาดก่อนปรุงอาหาร ไม่ควรพุดคุย
ไอ จาม รดอาหาร

3. ควรมีความรู้ด้านสุขภาพอาหารซึ่งอาจจะได้รับการอบรมจาก
เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือศึกษาด้วยตนเองจากหนังสือคู่มือด้านสุขภาพอาหาร

นอกจากการปฏิบัติให้ถูกสุขลักษณะส่วนบุคคลแล้ว ผู้ค้าในตลาดสดควรต้อง
ปฏิบัติให้ถูกสุขลักษณะในการใช้กรรมวิธี การจำหน่าย ทำ ประกอบ ปรุง เก็บหรือสะสม
อาหารหรือสินค้า และการรักษาความสะอาดของภาชนะ น้ำใช้ และของใช้ต่างๆอีกด้วย โดย
สรุปดังนี้

1. สินค้าที่นำมาวางจำหน่ายต้องเป็นสินค้าที่มีคุณภาพดี สะอาด ปลอดภัย
2. มีการจัดเก็บที่เหมาะสม เช่น อาหารสดที่เกิดการเน่าเสียได้ง่าย ต้อง
จัดเก็บในอุณหภูมิที่เหมาะสม

3. การจำหน่ายอาหารปรุงสำเร็จ ต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ปกปิด
อาหารเพื่อป้องกันการปนเปื้อน และรักษาเครื่องมือหรืออุปกรณ์ปกปิดนั้นให้สะอาด และใช้
การได้คืออยู่เสมอ

4. แผลงขายสินค้าที่มีการทำ ประกอบปรุงอาหาร ต้องจัดแจงให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นสัดส่วน ไม่ปนกับสินค้าประเภทอื่น กรณีใช้ความร้อนในการปรุง ต้องติดตั้งพัดลมดูดอากาศหรือมีปล่องระบายความร้อนที่เกิดจากการปรุงอาหาร

5. เครื่องมือ เครื่องใช้ และภาชนะต้องมีการล้างและการเก็บที่ถูกต้องทั้ง ก่อนและหลังการใช้งาน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อมตลาดสดนั้น โดยภาพรวมแล้วจะมองในเรื่องของ การจัดการขยะมูลฝอย คือการเก็บรวบรวม และการกำจัดขยะมูลฝอย น้ำโสโครก ระบบการระบายอากาศและแสงสว่าง ทางเดิน การรักษาความสะอาดภายในตลาดสด สุขลักษณะส่วนบุคคลและการปฏิบัติตนของผู้ค้า นอกจากนั้นยังรวมถึงคุณภาพสินค้าที่จำหน่าย และความสะอาดปลอดภัยในการมาใช้บริการด้วย การปฏิบัติดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้ ต้องได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติจากทุกฝ่าย ทั้งเจ้าของตลาด ผู้ค้าในตลาด ผู้มาใช้บริการ รวมถึงหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นนั้น

3.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการประกอบกิจการตลาดสด

กฎกระทรวงฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2542) ออกตามความในพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 (กองสุขาภิบาลอาหาร, กรมอนามัย 2542: 8)

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 และมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขได้ลงนามประกาศกฎกระทรวง ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2542) นี้เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2542 โดยคำแนะนำของคณะกรรมการสาธารณสุขและได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 116 ตอนที่ 3ก วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542 โดยกฎกระทรวงฉบับนี้มีผลบังคับใช้โดยมีสาระสำคัญ สรุปได้ 6 หมวดดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป

เป็นหมวดที่กำหนดการใช้บังคับกฎกระทรวงฉบับนี้ โดยให้ใช้บังคับในเขตเทศบาล เมืองพัทยา และกรุงเทพมหานคร สำหรับในเขตสุขาภิบาล เขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด และเขตองค์การบริหารส่วนตำบลให้ราชการส่วนท้องถิ่นนั้นๆออกข้อบังคับตามความเหมาะสม โดยใช้หลักเกณฑ์วิธีการ และมาตรการที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงนี้เป็นแนวทางในการกำหนด นอกจากนี้ มีการให้ความหมายของคำ คือ

“อาหารสด” หมายความว่า อาหารประเภทสัตว์ เนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ และของอื่นๆ ที่มีสภาพเป็นของสด

“อาหารแปรรูป” หมายความว่า อาหารสดที่แปรรูป ทำให้แห้ง หรือหมักดอง หรือในรูปอื่นๆ รวมทั้งที่ใช้สารปรุงแต่งอาหาร

“อาหารปรุงสำเร็จ” หมายความว่า อาหารที่ได้ผ่านการทำ ประกอบ ปรุงจนสำเร็จพร้อมที่จะรับประทานได้ รวมทั้งของหวานและเครื่องดื่มชนิดต่างๆ ที่มีได้บรรจุในภาชนะที่ปิดสนิท

“การล้างตลาดตามหลักการสุขาภิบาล” หมายความว่า การทำความสะอาดตัวอาคาร แผงขายของในตลาด พื้น ผนัง เพดาน รางระบายน้ำ ห้องน้ำ ห้องส้วม และบริเวณต่างๆ รอบอาคารตลาด ให้สะอาดปราศจากสิ่งปฏิกูลมูลฝอย หยากใย ฝุ่นละออง คราบสกปรก และอื่นๆ รวมทั้งให้มีการฆ่าเชื้อ โรคและกำจัดสัตว์พาหะนำโรค ทั้งนี้ สารเคมีที่ใช้ต้องไม่มีผลกระทบต่อระบบบำบัดน้ำเสียของตลาด

หมวด 2 ลักษณะของตลาด

เป็นการแบ่งประเภทของตลาดซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามการดำเนินการ และการมีลักษณะตามที่กำหนด มีดังนี้

1. ตลาดประเภทที่ 1 ได้แก่ ตลาดที่มีโครงสร้างอาคารและดำเนินการเป็นการประจำหรืออย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และมีลักษณะอาคารสิ่งปลูกสร้างสำหรับผู้ขายของที่ขนถ่ายสินค้า ส้วมและที่ถ่ายปัสสาวะ ที่รวบรวมขยะมูลฝอย และที่จอดรถ ตามที่กำหนดไว้ คือ

1.1 มีถนนรอบอาคารตลาดกว้างไม่น้อยกว่า 4 เมตร และมีทางเข้าออกบริเวณตลาดกว้างไม่น้อยกว่า 4 เมตรอย่างน้อย 1 ทาง

1.2 ตัวอาคารตลาดทำด้วยวัสดุถาวร มั่นคง แข็งแรง ความสูงของหลังคาต้องมีความเหมาะสมกับการระบายอากาศของตลาดนั้นๆ

1.3 ฝ้าผนังและพื้นทำด้วยวัสดุถาวร แข็งแรง เรียบ ทำความสะอาดง่าย ประตูมีความกว้างไม่น้อยกว่า 2 เมตร และสามารถป้องกันสัตว์ต่างๆ เข้าไป พลุกล่านในตลาด และทางเดินภายในอาคารสำหรับผู้ซื้อที่มีความกว้างไม่น้อยกว่า 2 เมตร

1.4 มีการระบายอากาศภายในตลาดเพียงพอ ไม่ให้เกิดกลิ่นเหม็นอับ มีความเข้มของแสงสว่างเหมาะสมและต้องไม่ใช่แสงหรือวัสดุอื่นที่ทำให้สีของสินค้าเปลี่ยนแปลงไปจากธรรมชาติ

1.5 แผงขายสินค้าเป็นแบบปิดทึบ มีพื้นที่แผงไม่น้อยกว่า 2 ตารางเมตร และสูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 60 เซนติเมตรมีที่นั่งสำหรับผู้ขายของไว้โดยเฉพาะอย่างเหมาะสม แยกต่างหากจากแผงและสะดวกต่อการเข้าออก

1.6 ให้มีน้ำประปาอย่างเพียงพอสำหรับล้างสินค้าหรือล้างมือ โดยระบบท่อ

1.7 มีทางระบายน้ำทำด้วยวัสดุถาวร เรียบ ทางระบายน้ำภายในตลาด ต้องเป็นแบบเปิด ส่วนรอบตลาดต้องเป็นแบบรูปตัวยูและมีตะแกรงปิดที่สามารถเปิดทำความสะอาดได้ง่าย มีบ่อคักมูลฝอย บ่อคักไขมัน และระบบบำบัดน้ำเสีย

1.8 ต้องจัดให้มีเครื่องดับเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมอาคาร

1.9 ต้องจัดให้มีที่ขนถ่ายสินค้า ซึ่งมีพื้นที่เพียงพอ และสะดวกต่อการขนถ่ายสินค้าและการรักษาความสะอาด

1.10 ส้วมและที่ถ่ายปัสสาวะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์สุขาภิบาลและจัดให้มีจำนวนเพียงพอ และดูแลทำความสะอาดเป็นประจำทุกวัน

1.11 ที่รวบรวมขยะมูลฝอยต้องมีลักษณะเป็นสิ่งปลูกสร้างถาวร หรือเป็นที่หัก ขยะมูลฝอยในแต่ละวันมีการปกปิด สามารถป้องกันสัตว์เข้าไปคุ้ยเขี่ยได้ ตั้งอยู่นอกตัวอาคารตลาดและอยู่ในพื้นที่ที่รดเข้าออกได้สะดวก

1.12 ต้องจัดให้มีที่จอดรถตามความเหมาะสม

2. ตลาดประเภทที่ 2 ได้แก่ ตลาดที่ไม่มีโครงสร้างอาคารและดำเนินกิจการเป็นการประจำ หรืออย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และมีลักษณะบริเวณที่จัดไว้สำหรับผู้ขายของ ส้วม และที่ถ่ายปัสสาวะ และที่รวบรวมขยะมูลฝอย ดังนี้

2.1 พื้นทำด้วยวัสดุถาวร แข็งแรง เรียบ ทำความสะอาดง่าย และไม่มีน้ำขัง

2.2 จัดให้มีรั้วที่สามารถป้องกันสัตว์ต่างๆ เข้าไปพลุกพล่านในตลาดได้ มีทางเดินกว้างไม่น้อยกว่า 2 เมตร

2.3 แผงขายสินค้า สูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 60 เซนติเมตร ด้านล่างของแผงไม่ใช่เป็นที่เก็บหรือสะสมสินค้าและของอื่นๆ

2.4 จัดให้มีน้ำประปาหรือน้ำที่สะอาดไว้ใช้ในตลาดอย่างเพียงพอ

2.5 มีทางระบายน้ำรอบตลาดแบบเปิด มีบ่อคักมูลฝอย บ่อคักไขมัน บ่อพักน้ำเสีย และมีการบำบัดน้ำเสีย

2.6 ส้วมและที่ถ่ายปัสสาวะ ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และสัญลักษณ์ตามที่กำหนด และมีจำนวนและตั้งอยู่ในที่เหมาะสม นอกบริเวณแผงขายสินค้า

2.7 ที่รวบรวมขยะมูลฝอย ต้องมีลักษณะที่เหมาะสมกับตลาดนั้นๆ มีขนาดเพียงพอที่จะรองรับปริมาณขยะมูลฝอยในแต่ละวัน มีการปกปิดสามารถป้องกันสัตว์เข้าไปคุ้ยเขี่ยได้ ตั้งอยู่นอกบริเวณแผงขายสินค้า และอยู่ในพื้นที่ที่รดเข้าออกได้สะดวก

3. ตลาดประเภทที่ 3 ได้แก่ ตลาดที่ไม่มีโครงสร้างอาคารและดำเนินการชั่วคราว หรือเป็นครั้งคราวหรือตามวันที่กำหนด และมีบริเวณที่จัดไว้สำหรับผู้ขายของ ส้วม และที่ถ่ายปัสสาวะ และที่รวบรวมขยะมูลฝอย ตามที่กำหนดดังนี้

3.1 มีแผงขายสินค้าสูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 60 เซนติเมตร

3.2 ทางเดินระหว่างแผงสำหรับผู้ซื้อต้องกว้างไม่น้อยกว่า 2 เมตร

3.2 จัดให้มีน้ำประปาหรือน้ำที่สะอาดไว้ใช้ในตลาดอย่างเพียงพอ

3.4 จัดให้มีตะแกรงคัดขยะมูลฝอยบริเวณที่ระบายน้ำก่อนปล่อยน้ำทิ้ง

ลงสู่ที่ระบายน้ำสาธารณะ

3.5 มีส้วมและที่ถ่ายปัสสาวะ หรือจัดให้มีส้วมเคลื่อนที่ หรือมีส้วมสาธารณะหรือส้วมของหน่วยงานราชการที่ได้รับอนุญาตให้ใช้อยู่ใกล้เคียงห่างไม่เกิน 100 เมตร

3.6 มีที่รวบรวมขยะมูลฝอย

หมวด 3 การดำเนินการจัดการตลาด

เป็นหมวดที่ว่าด้วยการจัดวางสินค้าในตลาดสด โดยต้องมีการจัดวางผังการจำหน่ายสินค้าแต่ละประเภท ให้เป็นหมวดหมู่ ไม่ปะปนกัน ให้แยกเป็นประเภทอาหารสดชนิดต่างๆ อาหารแปรรูป อาหารปรุงสำเร็จ และประเภทสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร เพื่อความสะดวกในการดูแลความสะอาดและป้องกันการปนเปื้อนในอาหาร และการจัดวางสิ่งค้าห้ามวางกีดขวางทางเดินในตลาด หรือวางตามทางเข้าตลาด ทางเดินและถนนรอบตลาด

หมวด 4 การบำรุงรักษาตลาด

เป็นการกำหนดให้ผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งตลาด แต่ละประเภทต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลรักษาความสะอาดเรียบร้อยภายในตลาดให้ถูกต้องตามสัญลักษณ์ สรุปลikeดังนี้

1. ตลาดประเภทที่ 1 ผู้ได้รับใบอนุญาต จะต้องบำรุงรักษาโครงสร้างต่างๆ ภายในตลาด ได้แก่ ตัวอาคาร อุปกรณ์ต่างๆ เช่น สายไฟ หลอดไฟ พัดลม ท่อน้ำประปา เป็นต้น ให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ดีตลอดเวลา จัดให้มีที่รองรับขยะมูลฝอยที่ไม่รั่วซึม และมีฝาปิด

ประจำทุกแผง มีการเก็บกวาดขยะมูลฝอยบริเวณตลาดเป็นประจำ และดูแลที่รวบรวมขยะมูลฝอยรวมให้ถูกสุขลักษณะเสมอ มีการทำความสะอาดตลาดเป็นประจำทุกวัน และล้างตลาดตามหลักการสุขาภิบาลอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง นอกจากนั้น ต้องมีการดูแลความสะอาดของห้องน้ำ บ่อคักขยะมูลฝอย บ่อคักไขมัน และระบบบำบัดน้ำเสียให้ใช้การได้ดีอีกด้วย

2. ตลาดประเภทที่ 2 ผู้ได้รับใบอนุญาต ต้องจัดให้มีการเก็บกวาดขยะมูลฝอย ดูแลความสะอาดห้องน้ำ บ่อคักขยะมูลฝอย บ่อคักไขมันและบ่อพักน้ำเสียหรือระบบบำบัดน้ำเสียให้ใช้การได้ดี ดูแลที่รวบรวมขยะมูลฝอยให้ถูกสุขลักษณะอยู่เสมอและจัดให้มีการล้างตลาดด้วยน้ำสะอาดทุกวันที่เปิดทำการ

3. ตลาดประเภทที่ 3 ผู้ได้รับใบอนุญาต ต้องจัดให้มีการเก็บกวาดขยะมูลฝอย ทำความสะอาดบริเวณตลาด ดูแลความสะอาดห้องน้ำ ตะแกรงคักขยะมูลฝอยให้ใช้การได้ดี และดูแลที่รวบรวมขยะมูลฝอยให้ถูกสุขลักษณะอยู่เสมอในขณะที่เปิดทำการ

หมวด 5 ผู้ขายและผู้ช่วยขายในตลาด

เป็นหมวดที่กำหนดให้ผู้ขายและผู้ช่วยขายในตลาดต้องปฏิบัติในประเด็นต่อไปนี้

1. ต้องให้ความร่วมมือกับผู้ได้รับใบอนุญาตจัดตั้งตลาด เจ้าพนักงานสาธารณสุข และเจ้าพนักงานท้องถิ่น ในการดำเนินการที่เกี่ยวกับสุขลักษณะของตลาดอันได้แก่ การจัดระเบียบและกฎเกณฑ์ในการรักษาความสะอาดของตลาดในเรื่องการจัดหมวดหมู่สินค้า การดูแลความสะอาดแผงขายสินค้า การรวบรวมมูลฝอย การล้างตลาด และการอื่นๆ เช่น การฝึกอบรมผู้ขายและผู้ช่วยขายของ

2. การวางสินค้าบนแผงขายสินค้า ต้องวางในขอบเขตที่จัดไว้ให้ ห้ามวางล้ำแผงขายสินค้าหรือต่อเติมแผงขายสินค้าอันจะเป็นการกีดขวางทางเดินในตลาด การวางและเก็บสินค้าประเภทอาหาร เครื่องดื่ม รวมทั้งเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับอาหารต้องสูงจากพื้นไม่น้อยกว่า 60 เซนติเมตร และห้ามวางวัตถุอันตรายปะปนกับสินค้าประเภทอาหาร

3. ต้องมีสุขลักษณะส่วนบุคคล ดังนี้ คือ

3.1 มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นโรคติดต่อหรือโรคที่สังคมรังเกียจหรือไม่เป็นพาหะนำโรคติดต่อ

3.2 ต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย มีสุขวิทยาส่วนบุคคลที่ดี และต้องมีความรู้ด้านสุขาภิบาลอาหารและอื่นๆ ตามที่ราชการส่วนท้องถิ่นกำหนด

3.3 ต้องได้รับการตรวจสุขภาพตามที่เจ้าพนักงานสาธารณสุขกำหนด

4. ต้องปฏิบัติให้ถูกสุขลักษณะในการใช้กรรมวิธีการจำหน่าย ทำ ประกอบ
ปรุง เก็บ หรือสะสมอาหารหรือสินค้าอื่น และการรักษาความสะอาดของภาชนะน้ำใช้และของ
ใช้ต่างๆ ดังนี้

4.1 ลักษณะและประเภทของสินค้าที่ขาย ต้องสะอาด ปลอดภัย และ
เป็นสินค้าที่ไม่ผิดกฎหมายหรือต้องห้ามตามกฎหมาย

4.2 อาหารสดที่เกิดการเน่าเสียได้ง่าย ต้องจัดเก็บในอุณหภูมิที่
เหมาะสมตามที่เจ้าพนักงานสาธารณสุขกำหนด

4.3 การจำหน่ายอาหารปรุงสำเร็จ ต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ปกปิด
อาหาร เพื่อป้องกันการปนเปื้อน และรักษาเครื่องมือหรืออุปกรณ์ปกปิดให้สะอาดและใช้การ
ได้คืออยู่เสมอ

4.4 ในกรณีที่มีการทำ ประกอบและปรุงอาหาร ต้องจัดสถานที่ไว้ให้
เป็นสัดส่วน และต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหาร

4.5 เครื่องมือ เครื่องใช้ และภาชนะอุปกรณ์ที่ใช้ ต้องสะอาดและ
ปลอดภัย มีการล้างและการเก็บที่ถูกต้องทั้งก่อนและหลังการใช้งาน

หมวด 6 บทเฉพาะกาล

เป็นหมวดที่กล่าวถึงผู้ที่ได้รับใบอนุญาตจัดตั้งตลาดก่อนหรือในวันที่
กฎกระทรวงนี้ใช้บังคับ ให้ดำเนินการปรับปรุงหรือแก้ไขตลาดให้ถูกต้อง ภายในกำหนดเวลาที่
เจ้าพนักงานท้องถิ่นกำหนด แต่ต้องไม่เกิน 3 ปี สำหรับตลาดประเภทที่ 1 และไม่เกิน 2 ปี
สำหรับตลาดประเภทที่ 2

3.4 บริบทของตลาดสดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ เป็นกลุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ตอนกลางประกอบไปด้วย จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัด
กาฬสินธุ์ มีพื้นที่รวมกันประมาณ 31,423 ตารางกิโลเมตร 19,639,296 ไร่ คิดเป็นร้อยละ
18.6 ของพื้นที่ทั้งหมดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีภูเขา
เตี้ยสลับทางด้านทิศเหนือของจังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดขอนแก่น และทางทิศตะวันออกเฉียง
จังหวัดกาฬสินธุ์มีเทือกเขาภูพานตั้งอยู่ ประชากรกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์มีทั้งสิ้น
4,973,795 คน โดยมีรายละเอียดแยกเป็นแต่ละจังหวัด ดังนี้

จังหวัดร้อยเอ็ด

มีพื้นที่ 8,299 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 20 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอเกษตรวิสัย อำเภอปทุมรัตน์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน อำเภอธวัชบุรี อำเภอพนมไพร อำเภอโพนทอง อำเภอเสลภูมิ อำเภอสว่างภูมิ อำเภออาจสามารถ อำเภอหนองพอก อำเภอเมืองสรวง อำเภอโพธิ์ชัย อำเภอโพนทราย อำเภอเมยวดี อำเภอศรีสมเด็จ อำเภอจังหาร อำเภอเชียงขวัญ อำเภอหนองฮี และ อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด มีประชากร 1,310,047 คน มีตลาดสด 22 แห่ง มีผู้ค้าตลาดสด 6,850 คน มีปริมาณขยะมูลฝอยเฉลี่ย 180 ตันต่อวัน โดยแบ่งเป็น ขยะมูลฝอยจากตลาดสด ร้อยละ 60 จากบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ร้อยละ 30 จากสถานประกอบการ สถานที่ราชการ ร้อยละ 10 (สำนักยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์, 2552 : 18)

จังหวัดขอนแก่น

มีพื้นที่ 10,886 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 26 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบ้านฝาง อำเภอพระยืน อำเภอหนองเรือ อำเภอชุมแพ อำเภอสีสมพูน อำเภอโนนพอง อำเภออุบลรัตน์ อำเภอกระนวน อำเภอบ้านไผ่ อำเภอเปือยน้อย อำเภอพล อำเภอเวียงใหญ่ อำเภอเวียงน้อย อำเภอหนองสองห้อง อำเภอภูเวียง อำเภอมัญจาคีรี อำเภอชนบท อำเภอเขาสวน กวาง อำเภอภูผาม่าน อำเภอซำสูง อำเภอโคกโพธิ์ชัย อำเภอหนองนาคำ อำเภอบ้านแฮด อำเภอโนนศิลา และ อำเภอเวียงเก่า จังหวัดขอนแก่น มีประชากร 1,767,601 คน มีตลาดสด 27 แห่ง มีผู้ค้าตลาดสด 8,604 คน มีปริมาณขยะมูลฝอยเฉลี่ย 280 ตันต่อวัน โดยแบ่งเป็น ขยะมูลฝอยจากตลาดสด ร้อยละ 45 จากบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ร้อยละ 25 จากสถานประกอบการ สถานที่ราชการ ร้อยละ 30 (สำนักยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์, 2552 : 19)

จังหวัดมหาสารคาม

มีพื้นที่ 5,292 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอแกดำ อำเภอกันทรวิชัย อำเภอเชียงยืน อำเภอบรบือ อำเภอนาเชือก อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอวาปีปทุม อำเภอนาดูน อำเภอขามสี่สุรราช อำเภอภูกระดึง และ อำเภอชื่นชม จังหวัดมหาสารคาม มีประชากร 940,911 คน มีตลาดสด 13 แห่ง มีผู้ค้าตลาดสด 3,683 คน มีปริมาณขยะมูลฝอย เฉลี่ย 154 ตันต่อวัน โดยแบ่งเป็นขยะมูลฝอยจากตลาดสด ร้อยละ 65 จากบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ร้อยละ 25 จากสถานประกอบการ สถานที่ราชการ ร้อยละ 10 (สำนักยุทธศาสตร์ร้อยแก่นสารสินธุ์. 2552 : 20)

จังหวัดกาฬสินธุ์

มีพื้นที่ 6,947 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 18 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอนามน อำเภอกมลาไสย อำเภอร่องคำ อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอเขาวง อำเภอยางตลาด อำเภอห้วยเม็ก อำเภอสหพันธ์ อำเภอกำม่วง อำเภอท่าคันโท อำเภอหนองกุงศรี อำเภอสมเด็จ อำเภอห้วยผึ้ง อำเภอสามชัย อำเภอนาคู อำเภอคอนจัน และ อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ มีประชากร 982,578 คน มีตลาดสด 18 แห่ง มีผู้ค้าตลาดสด 5,982 คน มีปริมาณขยะมูลฝอยเฉลี่ย 170 ตันต่อวัน โดยแบ่งเป็นขยะมูลฝอยจากตลาดสด ร้อยละ 60 จากบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ร้อยละ 30 จากสถานประกอบการ สถานที่ราชการ ร้อยละ 10 (สำนักยุทธศาสตร์ร้อยแก่นสารสินธุ์, 2552 : 21)

สำนักยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ได้รายงานว่ามีขยะมูลฝอยจากตลาดสดตกค้างไม่สามารถกำจัดได้ทั้งหมด ทำให้เกิดการหมักหมมแล้วก็จะปล่อยก๊าซมีเทน และก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาซึ่งก๊าซทั้งสองนี้ถือเป็นก๊าซที่มีอันตรายต่อสุขภาพ จึงต้องดำเนินการกำจัดอย่างเร่งด่วน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวม (กรมควบคุมมลพิษ, 2547 : 77)

4. ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด ผู้วิจัยได้สรุปตัวแปรต่างๆที่มีผลต่อการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยด้านความรู้ เกี่ยวกับขยะมูลฝอย

ความรู้ เป็นแนวทางอย่างหนึ่งของบุคคล ในการที่จะนำไปใช้สำหรับการปฏิบัติ การที่บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจดี ก็จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องได้ มีผู้ให้ความหมายของความรู้ไว้ดังนี้

อนันต์ ศรีโสภณ (2520 : 53) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้ คือส่วนหนึ่งของความสามารถทางพุทธิปัญญา (Cognitive Domain) ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล โดยแบ่งความรู้ออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา ได้แก่ ความหมายของคำต่างๆ ความเป็นจริงเกี่ยวกับเวลา เหตุการณ์ บุคคล สถานที่

2. ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวคิด และ โครงสร้างของสิ่งใด โดยเฉพาะ เช่น ลักษณะแบบแผนต่างๆ แนวโน้มและการจัดทำ การจำแนก และแบ่งประเภทสิ่งต่างๆ กฎเกณฑ์ ระเบียบวิธีการดำเนินงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวคิดและ โครงสร้างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง การบรรยายคุณค่า พยากรณ์ หรือตีความหมายสิ่งเราสังเกตเห็น และความรู้เกี่ยวกับทฤษฎี และ โครงสร้าง

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2526 : 77) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจจะโดยการนึกได้ หรือโดยการมองเห็น ได้ยิน เช่น ความรู้เกี่ยวกับ คำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี โครงสร้าง วิธีแก้ปัญหา กฎต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2530 : 130) ได้ให้ความหมายของความรู้ คือ การรับรู้ข้อเท็จจริง ความจริง กฎเกณฑ์ และข้อมูลต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการศึกษา จากรายงาน ซึ่งพฤติกรรม เบื้องต้นที่ผู้เรียนสามารถจำได้ ระลึกได้ โดยได้ยิน การมองเห็น การสังเกต หรือจาก ประสบการณ์ทางธรรมชาติ คือเรียนรู้จากสภาพธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัว การเรียนรู้จากสังคม อื่นๆ ความรู้เป็นพฤติกรรมเบื้องต้น ที่ผู้เรียนสามารถจำได้ ระลึกได้โดยการมองเห็น ได้ยิน ความรู้ในขั้นนี้คือ ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ คำจำกัดความ เป็นต้น

สุดา เสนี และ คณะ (2539 : 130) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้ คือ ความสามารถที่จะ จำ (Memorization) และ ระลึกได้ (Recall)

Bloom (1971 : 355) กล่าวว่า การประเมินความรู้ คือการประเมินการเปลี่ยนแปลง จากความรู้เดิม จากเนื้อหาที่เรียนรู้และทักษะการใช้เนื้อหานั้น กล่าวว่า ความรู้เป็น ความสามารถในการใช้ข้อเท็จจริง(Facts) หรือเนื้อหาความคิด (Ideas) ความหยั่งรู้ หยั่งเห็น (Insights) หรือความสามารถเชื่อมโยงความคิดเข้ากับเหตุการณ์ และการประเมินความรู้ หมายถึง การประเมินการเปลี่ยนแปลงจากความรู้เดิมใน 2 แนวด้วยกันคือ เนื้อหาที่เรียน และ ทักษะในการใช้เนื้อหาความรู้ ซึ่งพอจะแบ่งระดับความรู้ได้ 6 ระดับ คือ

1. ความรู้ (Knowledge) คือการเรียนรู้ในลักษณะที่จำเรื่องเฉพาะ หรือวิธีปฏิบัติ กระบวนการ และแบบแผนนั้นๆ ได้

2. ความเข้าใจ (Comprehension) คือการที่บุคคลสามารถที่จะเขียนข้อความที่จำได้ เหล่านั้น ได้ด้วยถ้อยคำของตนเอง สามารถแสดงให้เห็นได้ด้วยภาพ ให้ความหมายตีความและ เปรียบเทียบความคิดอื่นๆหรือคาดคะเนผลที่จะเกิดขึ้นต่อไปได้

3. ระดับการนำไปใช้ (Application) คือการที่บุคคลสามารถนำข้อเท็จจริงตลอดจนความคิดที่เป็นนามธรรม ไปปฏิบัติได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

4. ระดับการวิเคราะห์ (Analysis) คือระดับที่สามารถนำความคิดมาแตกแยกเป็นส่วนประเภท หรือนำข้อมูลต่างๆ มาประกอบกันเพื่อการปฏิบัติของตนเอง

5. ระดับการสังเคราะห์ (Synthesis) คือการนำข้อมูลและแนวคิดมาประกอบกันแล้วนำไปสู่สิ่งสร้างสรรค์(Creation)สิ่งใหม่ต่างจากเดิม

6. ระดับของการประเมินผล (Evaluation) ความสามารถในการใช้ความรู้เพื่อจัดเกณฑ์การวัดข้อมูลตามมาตรฐาน เพื่อให้ข้อตัดสินระดับของประสิทธิผลของกิจกรรมนั้นๆ

Good (1973 : 71) ให้ความหมายว่าความรู้เป็นข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และรายละเอียดต่างๆที่มนุษย์ได้รับและเก็บรวบรวมสะสมไว้

The Lixicon Webster Dictionary (1977 : 435) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความรู้ หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และโครงสร้างที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้า หรือเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับสถานที่ สิ่งของ หรือบุคคลซึ่งได้จากการสังเกตประสบการณ์ หรือจากรายงาน การรับรู้ข้อเท็จจริงเหล่านี้ ต้องชัดเจนและต้องอาศัยเวลา

อาจสรุปได้ว่า ความรู้คือข้อเท็จจริงต่างๆที่มนุษย์ได้รับประสบการณ์การค้นคว้า ศึกษา สังเกต มีการสะสมไว้ สามารถจำได้ โดยอาศัยความสามารถและทักษะทางสติปัญญา อีกทั้งความรู้เป็นสิ่งที่ศึกษาได้จากการเรียนรู้หลายวิธีที่สามารถทำให้ผู้เรียนรู้ได้รับทราบข้อมูลต่างๆ(สุภศักดิ์ เมืองพรหม , 2551 : 38)

4.1.1 การวัดปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอย

พโยม รุจิรัฐสรวรงค์ (2543 : 145) ได้สร้างเครื่องมือวัดความรู้ของประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ ความรู้ของประเภทขยะ การเลือกใช้วัสดุ มีลักษณะเป็นข้อสอบแบบให้เลือกตอบ

สมชาย ปัญญากาญจน์ (2544 : 129) ได้สร้างเครื่องมือวัดความรู้ ในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน ได้แก่ การคัดแยก การวางแผน การแปรรูปขยะมูลฝอย มีลักษณะเป็นข้อสอบแบบให้เลือกตอบ

สุภศักดิ์ เมืองพรหม (2551 : 147) ได้สร้างเครื่องมือวัดความรู้ในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน ได้แก่ การเก็บรวบรวม การคัดแยก การกำจัด มีลักษณะเป็นแบบทดสอบความรู้ให้เลือกตอบ

ในการวัดตัวแปรความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสดในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือวัดของ พโยม รุจิรัฐสรวรวงศ์ (2543 : 145) สมชาย ปัญญากาญจน์ (2544 : 129) และสุภศักดิ์ เมืองพรหม (2551 : 236) มาปรับใช้ซึ่งครอบคลุมคุณสมบัติของความรู้ ในเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด คือ การคัดแยกขยะมูลฝอยเป็นสิ่งที่ดี การทิ้งขยะมูลฝอยลงในถังขยะแยกประเภทเป็นสิ่งที่ควรกระทำ การนำขยะที่ยังใช้ได้ เช่น ขวด กระป๋อง ควรนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เศษผัก ผลไม้ เศษอาหาร สามารถนำไปทำปุ๋ยชีวภาพ วัสดุย่อยสลายยาก เช่น กลังโฟม ถุงพลาสติก ไม่ควรนำมาใช้ ประกอบด้วยข้อคำถาม ของแบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด ชนิด 2 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบข้อความที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว

4.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอย

พโยม รุจิรัฐสรวรวงศ์ (2543 : 145) ได้ศึกษาปัญหา และทางออกการจัดการเก็บขยะมูลฝอยในชุมชนเมือง เทศบาลตำบลบ้านสวน ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลไม่มีนโยบาย การคัดแยกขยะมูลฝอย และไม่มี การสนับสนุนให้ประชาชนช่วยลดขยะมูลฝอย ซึ่งมีผลให้ประชาชนทิ้งขยะมูลฝอยอย่างรวมกัน ในถังขยะมูลฝอยจนขยะมูลฝอยล้นถัง และสังเกตได้จาก จุดรองรับขยะมูลฝอยทุกประเภทที่ประชาชนทิ้ง โดยมีข้อเสนอเพื่อการปรับปรุง ได้แก่ 1) เทศบาลต้องมีถังขยะมูลฝอยแยกประเภท 2) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ 3) เทศบาล ต้องสนับสนุนให้ประชาชนช่วยลด และคัดแยกขยะมูลฝอยชลธิชา ตั้งอัน (2544 : 76) ได้ ทำการศึกษา ความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติของแม่บ้าน ในการกำจัดขยะมูลฝอยของครัวเรือนริมคลองแสนแสบ กรุงเทพมหานคร พบว่า แม่บ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะมูลฝอย อยู่ในระดับปานกลางและไม่ได้แตกต่างกัน ตามตัวแปรดังต่อไปนี้คือ อายุ ศาสนา ภูมิลำเนา ระยะเวลาอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ศึกษา จำนวนสมาชิกภายในครัวเรือน แหล่งข่าวสาร ทางด้านสิ่งแวดล้อม สมชาย ปัญญากาญจน์ (2544 : 129) ได้ทำการศึกษา ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติในการคัดแยกขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองระยอง ผลการศึกษาพบว่า อายุ และอาชีพของประชาชนมีผลต่อความรู้ในการคัดแยกขยะมูลฝอย นอกจากนั้นอายุ และรายได้ของประชาชนมีผลต่อการปฏิบัติ การคัดแยกขยะมูลฝอยอีกด้วย ส่วนปัญหาของ กระบวนการจัดการขยะมูลฝอย และข้อเสนอเพื่อการปรับปรุงการจัดการเก็บขยะมูลฝอยให้มี ประสิทธิภาพนั้น และ สุภศักดิ์ เมืองพรหม (2551 : 112) ได้ทำการศึกษาความรู้ ทักษะ ของ ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการอบรมเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย ผลการศึกษาพบว่า

ประชาชนที่ได้รับการอบรม มีความรู้ มากกว่าประชาชนที่ไม่มีประสบการณ์ในการอบรม เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าปัจจัยด้านความรู้ เกี่ยวกับขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์กับตัวแปรด้านต่างๆ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด 2) ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านการสื่อสาร ด้านเจตคติต่อปัญหาขยะมูลฝอย ด้านการมีส่วนร่วม

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอยจะส่งผลทางตรงต่อการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด และส่งผลโดยอ้อม ผ่านปัจจัยการสื่อสาร ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอยจะส่งผลต่อการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด

4.2 ปัจจัยด้านเจตคติต่อปัญหาขยะมูลฝอย

ความหมายของเจตคติ

เจตคติมาจากภาษาอังกฤษ คือ Attitude และมาจากคำว่า Aptus ในภาษาละติน ซึ่งตรงกับคำว่า เหมาะเจาะ (Fitness) หรือ การปรับตัว (Adaptedness) (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2541 : 23) และมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของเจตคติ ดังนี้

สงวนศรี วิรัชชัย (2527 : 61) ได้ให้ความหมายเจตคติ คือ สภาพความคิด ความเข้าใจ และความรู้สึกเชิงปริมาณที่ติดต่อกับสิ่งต่างๆ ซึ่งทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้นในลักษณะเฉพาะตัวตามทิศทางของทัศนคติที่มีอยู่

บัญญัติ ชำนาญกิจ (2540 : 110) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า สภาพจิตใจของบุคคลที่มีผลมาจากประสบการณ์ อันทำให้บุคคลมีท่าทีต่อสิ่งหนึ่งหรือลักษณะใดลักษณะหนึ่ง สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเกิดเจตคติได้แก่ การเลี้ยงดู อบรม การได้รับประสบการณ์ การเรียนรู้ มีอิทธิพลต่อการคิด และการแสดงพฤติกรรมของบุคคล

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2540 : 106) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่างๆ อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ เป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งต่างๆ ไปในทิศทางใด ทิศทางหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นไปในทางที่ต่อต้านก็ได้

คัชชินทร์ มหาวงศ์ (2541 : 7) กล่าวว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก อารมณ์ของบุคคล ที่มีระดับแตกต่างกัน ทำให้บุคคลแสดงการตอบสนองต่อวัตถุ สถานการณ์ หรือ

เรื่องราวในลักษณะชอบหรือแตกต่างกัน โดยมีลักษณะทิศทางอย่างต่อเนื่อง และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์ที่มีสิ่งนั้น ถึงแม้ว่าเจตคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ แต่ช่วงเวลาหนึ่งทิศทางและความเข้มก็มีมากพอที่จะกำหนดลักษณะเฉพาะของบุคคลได้

นีออน พินประดิษฐ์ (2541 : 124) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า เจตคติเป็นสภาพความพร้อมของจิตใจ และประสาท ที่เกิดจากการได้รับประสบการณ์อันมีผลทางตรงต่อการตอบสนองของบุคคลต่อสรรพสิ่ง และสภาพการณ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น

สงวนศักดิ์ โกสุพันธ์ (2543 : 8) กล่าวว่า เจตคติ เป็นอักษณาสัย (Disposition) หรือแนวโน้มที่มีอิทธิพลการสนองตอบต่อสิ่งเร้า ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ทั้ง คน วัตถุ สิ่งของ หรือความคิด (Ideas) เจตคติอาจจะเป็นบวก หรือลบ ถ้าบุคคลมีเจตคติบวกต่อสิ่งใดก็จะเผชิญกับสิ่งนั้น ถ้ามีเจตคติลบก็จะหลีกเลี่ยง เจตคติเป็นสิ่งที่เรียนรู้และเป็นการแสดงออกของค่านิยมและความเชื่อของบุคคล

Fishbein and Ajzen (ฉัตรชัย ปิ่นชาติ . 2545 : 7 : อ้างอิงมาจาก Fishbein and Ajzen. 1980)มองเจตคติว่าเป็นอารมณ์ความโน้มเอียงจากการเรียนรู้และตอบสนองด้วยอาการเต็มใจ หรือไม่เต็มใจต่อเจตคติที่กำหนดไว้ อย่างคงเส้นคงวา

จันทลิน แก่นจันทร์ (2546 : 44) ให้ความหมายของเจตคติว่า คือแนวโน้มที่กระทำต่อวัตถุ หรือกระทำต่อสถานการณ์ใดๆ โดยมีความรู้สึกและอารมณ์ร่วม และอาจหมายถึง แนวโน้มที่จะประเมินสัญลักษณ์วัตถุ ท่าทาง ว่าชอบหรือไม่

ทศนี สนธิ (2550 : 99) ให้ความหมายของเจตคติจะต้องมีทิศทาง คือ ถ้าชอบก็มีความโน้มเอียงที่จะเข้าร่วมกิจกรรมหรือให้ความร่วมมือ ถ้าไม่ชอบก็มีความโน้มเอียงที่จะหนีไป บุคคลนั้นต้องมีความพร้อมที่จะกระทำการให้สอดคล้องกับความรู้สึกที่มีต่อสิ่งนั้นด้วย ซึ่งปัจจุบันการวัดเจตคติสนใจในการวัดความพร้อมที่จะปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่าเกิดมีเจตคติอย่างไรต่อสิ่งนั้นซึ่งแน่ชัดว่าเป็นการวัดความรู้สึก

สรุปคือ เจตคติเป็นความรู้สึกที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม โดยมีวัตถุสถานการณ์ ความคิด ผู้คน เป็นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับเจตติของบุคคลนั้น

4.2.1 การวัดปัจจัยด้านเจตคติต่อปัญหาขยะมูลฝอย

วิไลวรรณ ต้นตระกูลไชย (2545 : 181) ได้สร้างเครื่องมือวัดเจตคติในการจัดการขยะมูลฝอย ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนในเขตบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัด

สุพรรณบุรี ได้แก่ ความกระตือรือร้นในการจัดการขยะ หน้าที่ในการกำจัดขยะมีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด

กรรณา กลัดเนินกลุ่ม (2546 : 135) ได้สร้างเครื่องมือวัดเจตคติในการจัดการขยะมูลฝอย ของชุมชนในเขตบางกะปิ ได้แก่ ความสำคัญของการจัดการขยะมูลฝอย ความเข้าใจในการกำจัดขยะมูลฝอย สถานการณ์การกำจัดขยะมูลฝอย มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด

ในการวัดตัวแปรด้านเจตคติของผู้ค้าตลาดสดในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือวัดของ วิไลวรรณ ต้นตระกูลไชย (2545 : 181) และกรรณา กลัดเนินกลุ่ม (2546 : 135) มาปรับใช้ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับคุณสมบัติของเจตคติ ในการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด คือ การจัดการขยะมูลฝอยในตลาดสดมีความสำคัญ การจัดการขยะมูลฝอยในตลาดสดต้องทำอย่างต่อเนื่อง การจัดการขยะมูลฝอยในตลาดสดเป็นเรื่องของคนทุกคน มีความเต็มใจในการจัดการขยะมูลฝอย การจัดการขยะมูลฝอยทำให้ขายสินค้าดีขึ้น การจัดการขยะมูลฝอยทำให้ลูกค้าพอใจ การจัดการขยะมูลฝอยมีขั้นตอนง่ายไม่ยุ่งยาก ประกอบด้วยคำถาม จำนวน 7 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่เห็นด้วยมากที่สุด ถึงเห็นด้วยน้อยที่สุด

4.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเจตคติต่อปัญหาขยะมูลฝอย

วิไลวรรณ ต้นตระกูลไชย (2545 : 82) ได้ทำการศึกษาวิจัยการสร้างจิตสำนึกของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอย ของชุมชนเขตตำบลบางเกร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจในเรื่องขยะมูลฝอยการจัดการขยะมูลฝอยตลอดจนทำให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน

กรรณา กลัดเนินกลุ่ม (2546 : 135) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการดำเนินการของธนาคารขยะชุมชนร่วมกันสร้างผลการศึกษา พบว่าประชาชนในชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญของธนาคารขยะเท่าที่ควร และยังไม่ค่อยนำขยะมูลฝอยมาขายให้ธนาคาร แต่ขายให้กับชาละง์แทน และประชาชนยังไม่เห็นประโยชน์ที่เกิดจากขยะมูลฝอย ส่วนแนวทางแก้ไขควรณรงค์ปลูกจิตสำนึก และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้จักคัดแยกขยะมูลฝอย และเห็นความสำคัญของธนาคารขยะว่าทำให้เกิดรายได้ และสภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับขยะมูลฝอยพิษให้ประชาชนนำมาแลกกับสิ่งของเพื่อเป็นการจูงใจ ตลอดจนควรมีการส่งเสริมให้เด็กเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารเพื่อให้เกิดรายได้ให้เด็กรู้จัก

คัดแยกขยะมูลฝอยก่อนนำไปทิ้ง ปริมาณขยะมูลฝอยที่ทิ้งก็ลดน้อยลงด้วย ทำให้เกิดเจตคติที่สร้างสรรค์เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านเจตคติต่อปัญหาขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์กับตัวแปรต่างๆ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านเจตคติมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด 2) ปัจจัยด้านเจตคติมีความสัมพันธ์กับปัจจัย ด้านการสื่อสาร ด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอย ด้านการมีส่วนร่วม

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า ปัจจัยด้านเจตคติจะส่งผลทางตรงต่อการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด และส่งผลโดยอ้อม ผ่านปัจจัยการสื่อสาร ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

4.3 ปัจจัยด้านการสื่อสาร

การสื่อสาร มีความหมายแตกต่างกัน ตามที่มีผู้ให้คำจำกัดความ ดังนี้
สมิต สัทบุตร (2527 : 3) ได้อธิบายถึงความหมายของการสื่อสารว่า “การสื่อสาร” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Communication อันเป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน Communis ซึ่งแปลตรง ๆ ว่า “ร่วม” แต่ถ้าจะพิจารณาในด้านความหมายก็ต้อง หมายถึงการร่วมกันในเรื่องข่าวสารความรู้สึนึกคิด การกระทำหรือความคิดเห็น ส่วน วินิจ เกตุขำ (2535 : 155) ให้ความเห็นว่า เป็นกระบวนการติดต่อเกี่ยวข้องและประสานงานกันระหว่างบุคคลโดยอาศัยวิธีการถ่ายทอดและการรับข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และบาธส์ และไรเทอร์แบน (Bass & Ryterband, 1979 : 149) ให้ความหมายไว้ว่า “การสื่อสารในองค์การเป็นกระบวนการของสมาชิกในองค์การที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้กิจการงานสามารถดำเนินไปได้และช่วยในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยอาศัยการสื่อสารสร้างความสัมพันธ์ทั้งในด้านความคิด (Ideas) ความรู้สึก (Feeling) และทัศนคติ”

จากความหมายของการสื่อสารนั้นจะเน้นในแง่ของกระบวนการสื่อสารเป็นสำคัญเพราะ โดยลักษณะแล้วการสื่อสารประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ หลายส่วน แต่ละส่วนแยกออกจากกันมีจุดเริ่มต้นและมีจุดสิ้นสุด อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาการสื่อสารในแง่ของกระบวนการก็มีปัญหาที่ควรระวังสองประการ คือ ประการแรก กระบวนการจะต้องมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา การที่จะหาข้อมูลเพียงจุดใดจุดหนึ่งไม่ได้เพราะข้อมูลเพียงจุดเดียวจะให้ความหมายไม่สมบูรณ์ เหมือนกับเราจับภาพเคลื่อนไหวได้เพียงจุดเดียวก็จะเห็นเฉพาะภาพนั้นเท่านั้น ส่วนอื่นจะไม่เห็น ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์นั้น ก็จะต้องพิจารณาความสัมพันธ์ของส่วนประกอบทั้งหมดของกระบวนการสื่อสาร ประการที่สอง กระบวนการสื่อสารเกิดขึ้นจากการใช้ภาษาในการสื่อความหมายซึ่งจะมีผลทำให้ความหมายของภาษาที่ใช้เปลี่ยนแปลงไป

ภาษาพูดกับภาษาเขียนย่อมจะแตกต่างกัน การสื่อคำในการสื่อสารก็ทำให้ความหมายแตกต่างกันหากใช้คำต่างกันและบางครั้งคำคำเดียวอาจมีความหมายไม่เหมือนกัน ในสถานการณ์ที่ไม่เหมือนกันซึ่งตามหลักการแล้วจะต้องเลือกใช้คำให้ถูกต้องและความหมายของการสื่อสารอยู่ที่คำไม่ใช่อยู่ที่คนใช้คำนั้น (เสนาะ คิยาวี 2541 : 25)

แม้ว่าการติดต่อสื่อสารจะได้ประยุกต์เข้าไปในการบริหารจัดการทุกชั้นตอนแล้วก็ตามแต่การติดต่อสื่อสารยังมีความสำคัญต่อหน้าที่ในการนำ (Leading) ด้วยการติดต่อสื่อสาร (Communication) หมายถึง การเคลื่อนย้ายข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสาร (Sender) ไปยังผู้รับ (Receiver) ด้วยข้อมูลข่าวสารที่ทำให้ผู้รับเข้าใจจากคำจำกัดความนี้ต่อมาได้กลายเป็นพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบของกระบวนการติดต่อสื่อสารซึ่งเน้นที่ผู้ส่งข่าวสาร การส่งข่าวสาร และผู้รับข่าวสาร โดยรูปแบบนี้จะพิจารณาเสียงรบกวน (Noise) ซึ่งจะมาสอดคล้องการติดต่อสื่อสารที่ดี รวมทั้งข้อมูลป้อนกลับที่ทำให้การติดต่อสื่อสารสะดวกขึ้น ในปัจจุบันนอกจากจะต้องพิจารณาถึงวิธีการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพด้วย กล่าวคือ ทำให้ต้นทุนการติดต่อสื่อสารต่ำที่สุดนั่นเอง (อัครพร อังกินันท์, 2546 : 228)

จากคำจำกัดความดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร จากผู้ส่งสารผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นคำพูด การเขียน การแสดงท่าทางไปยังผู้รับสารอย่างมีวัตถุประสงค์ ทำให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายและมีการตอบสนองตามวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร การสื่อสารเป็นกระบวนการของการส่งผ่านข่าวสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจทั้งที่เป็นข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ทศนคติ และอารมณ์ ระหว่างบุคคลสองฝ่าย อันได้แก่ ผู้ส่งสารและผู้รับสาร

4.3.1 การวัดปัจจัยด้านการสื่อสาร

การวัดปัจจัยด้านการสื่อสาร ผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องมือการวัดของ ลินีนาถ โกรหุตะ (2548 : 111) มาปรับใช้ได้แก่ การสื่อสารจากสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และสื่อจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสื่อบุคคล ประกอบด้วยคำถาม 7 ข้อ มีลักษณะมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ เห็นด้วยมากที่สุด ถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

4.3.2 งานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยด้านการสื่อสาร

ยูลักษณ์ เสมบุญหล่อ (2543 : 143) ได้ศึกษา รูปแบบการประชาสัมพันธ์การแยกขยะมูลฝอยจากครัวเรือนของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่าพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี ประชาชนส่วนใหญ่

เปิดรับจากสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ สำหรับการเปิดรับข่าวสารการ แยกขยะมูลฝอยนั้นประชาชนส่วนใหญ่รับจากสื่อ โทรทัศน์

รูปแบบการประชาสัมพันธ์การแยกขยะมูลฝอยจากครัวเรือนของประชาชนใน เขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี ภายใต้การพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมและ ประชาสัมพันธ์ พบว่ารูปแบบที่นำเสนอมีความเหมาะสมที่สุดและมีความเป็นไปได้มากที่สุด ประกอบด้วย

1. นโยบายการประชาสัมพันธ์ที่มีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีความต่อเนื่อง
2. วัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ประชาชนมีพฤติกรรมที่ถูกต้อง ในการแยกขยะมูลฝอย
3. องค์กรและบุคลากรควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน
4. กลุ่มเป้าหมายในการประชาสัมพันธ์ กลุ่มเป้าหมายหลักคือประชาชน ในเขต เทศบาลเมืองเพชรบุรี
5. การกำหนดกิจกรรมและการเลือกสื่อ สื่อหลักในการเผยแพร่การ ประชาสัมพันธ์ คือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์
6. กลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ควรใช้ระบบชุมชนในการจัดการ
7. รูปแบบการดำเนินการแยกขยะมูลฝอยเน้นแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ ประชาชนยุ่งยากน้อยที่สุด
8. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน คือความชัดเจนของนโยบาย และ ความต่อเนื่องในการประชาสัมพันธ์
9. การประเมินผลการประชาสัมพันธ์มีการสำรวจเพื่อทบทวนผลงานและจะ ได้สามารถปรับเปลี่ยนแผนงานที่จัดทำขึ้นให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์

นรมน นันทมนตรี (2544 : 112) ได้ศึกษา ยุทธวิธีของการสื่อสารของผู้นำชุมชน ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการลดปริมาณขยะ ของชุมชนสุขสันต์ 26 ผลการวิจัยพบว่า ยุทธวิธีของการสื่อสารของผู้นำชุมชนในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ สมาชิกชุมชนในการลดปริมาณขยะ กรณีศึกษาชุมชนสุขสันต์ 26 มี 7 วิธีคือ การนำตนเองมา เป็นสื่อของการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างในการรักษาความสะอาดของชุมชน การพูดคุยกับ สมาชิกในชุมชนอย่างใกล้ชิด การชี้ให้เห็นถึงสถานการณ์ปัญหาภายในชุมชน เพื่อให้สมาชิก ในชุมชนได้ร่วมหาทางออกของปัญหา โดยใช้วิธี คัดแยกขยะ การใช้เสียงตามสายเพื่อแจ้ง

ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน รวมถึงการรณรงค์ต่างๆ การจัดการประชุมเพื่อพัฒนา การมีส่วนร่วม ตรวจสอบความโปร่งใสโดยสมาชิกชุมชน การเลือกสมาชิกชุมชนในการเป็นสื่อกระจายข้อมูล ได้แก่ แม่บ้านและเด็กๆ ในชุมชน และสื่อให้เห็นถึงผลตอบแทนที่สมาชิกในชุมชนได้รับ ได้แก่ รายได้ที่น่าขยะไปขาย

ปัจจัยทางการสื่อสารที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนสุขสันต์ 26 ในการลดปริมาณขยะคือ มุมมองของผู้ส่งสารที่มีต่อชุมชนได้แก่ สมาชิกชุมชน ประสพการณ์ ในการเผชิญกับปัญหาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันร่วมกันในชุมชน เนื้อหาของสารเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวของสมาชิกในชุมชน เลือกใช้สื่อให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย ทำให้สมาชิกชุมชนเข้าใจใน เนื้อหาไปในแนวทางเดียวกัน

ความเชื่อของผู้รับสารที่มีต่อผู้นำชุมชนและบริบทได้แก่ นโยบายในการจัด โครงการชุมชนนาร่องในการรักษาความสะอาดและการลดปริมาณขยะในชุมชน สำนักงานเขต บางกะปิตามนโยบายกรุงเทพมหานคร นโยบายสถานศึกษาเกี่ยวกับการรักษาความสะอาด นโยบายมูลนิธิ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่เข้ามาสนับสนุน โครงการ และวัฒนธรรมการสื่อสาร ภายในชุมชนที่เป็นกันเอง

สิทธิชัย เทวธีร์รัตน์และคณะ (2547 : 227) ได้ศึกษา การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม เพื่อจัดการปัญหาขยะของประชาชนท้องถิ่นอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม เพื่อจัดการปัญหาขยะของประชาชนท้องถิ่นอำเภอ ปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในรูปแบบของการสื่อสารแบบ ทางเดียว (One – way Communication) มีการไหลของข้อมูลข่าวสารจากบนลงล่าง (Top-down Communication) ส่วนใหญ่ผู้ที่มีบทบาทในการส่งข้อมูลข่าวสารคือ เทศบาลตำบลปากช่องและ ผู้นำชุมชน ในบางกรณีจะมีการไหลของข้อมูลข่าวสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Communication) แต่ไม่บ่อยมาก ทำให้การไหลของข้อมูลข่าวสารจากภายนอกสู่ภายในชุมชน นิยมการสื่อสารกันด้วย วาจา (Oral Communication) มากกว่ารูปแบบของลายลักษณ์อักษร ทำให้มีข้อจำกัดในการเผยแพร่ข่าวสารในชุมชน

การสนับสนุนจากภายนอก (Social Support) มาจากตัวกลาง (Mediator) ที่มี บทบาทในการส่งเสริมในการกระตุ้นการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน ซึ่งตัวกลางในที่นี้คือ ทีมวิจัยนั่นเองที่สามารถเกื้อหนุนกระบวนการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมได้ 2 ลักษณะคือ เชื่อม ประสานประชาชนภายในชุมชน และระหว่างภายในชุมชนกับสังคมภายนอก ทำให้ทีม วิจัยค้นคว้าต่อประเด็นปัญหาขยะได้ดียิ่งขึ้น ส่วนสนับสนุนที่เป็นอุปสรรคในการสื่อสารคือ

การขาดช่องทางการสื่อสาร เกรงกลัวต่ออิทธิพลทางการเมือง ความสัมพันธ์ที่ห่างเหินของคนภายในชุมชน ขาดผู้นำการสื่อสาร ขาดข่าวสาร และขาดความรู้ ขาดทักษะการสื่อสาร ความไม่จริงใจในการเข้าร่วม และประการสำคัญขาดขวัญกำลังใจ

ขาดการเสริมศักยภาพการสื่อสารของชุมชนของประชาชนในท้องถิ่น อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รับสาร (Passive) เป็นแบบผู้ส่งสาร (Active) จากการสื่อสารทางเดียวเป็นแบบสองทาง และปรับทิศทางการสื่อสารจากบนลงล่าง เป็นแบบล่างขึ้นบน ปรับการไหลเวียนของข่าวสารจากแนวตั้งเป็นแนวนอน ปรับวิธีการสื่อสารจากแบบ ผ่านสิ่งศักดิ์กัน เป็นเผชิญหน้า ทั้งนี้ทีมวิจัยได้เลือกใช้กลยุทธ์การสื่อสาร คือ การทัศนศึกษา การมอบสื่อให้กับชุมชน การปรับปรุงหอกระจายข่าวสาร การฝึกอาชีพ และการจัดเวทีเสวนา

ผลที่เกิดขึ้นหลังจากการเสริมศักยภาพการสื่อสาร ด้วยกลยุทธ์การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม เพื่อจัดการปัญหาขยะของประชาชนในชุมชนพบว่า รูปแบบการสื่อสารเพื่อจัดการปัญหาขยะในชุมชน โดยภาพรวมเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น ชาวบ้านกับผู้บริหารในชุมชนหาทางออกในการแก้ปัญหาได้อย่างสันติวิธี มีการเจรจากันมากขึ้น และเริ่มปรับทัศนคติที่มีต่อกันไปในทางบวก

อริสรา ธนุแสง (2544 : 133) ได้ศึกษา รูปแบบการสื่อสารในการบริหารจัดการธนาคารขยะชุมชนวัดกลาง ลาดพร้าว 132 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารในการรวมกลุ่มจัดตั้งธนาคารขยะชุมชนวัดกลาง ขอยลาดพร้าว 132 ประกอบไปด้วย 3 รูปแบบ คือ การสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ และการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ 2. รูปแบบการสื่อสารในการบริหารจัดการธนาคารขยะชุมชนวัดกลาง ขอย ลาดพร้าว 132 ประกอบไปด้วย 4 รูปแบบ คือ การสื่อสารทางเดียวแบบเป็นทางการ การสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ และการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ 3. บทบาทของผู้นำชุมชนวัดกลางที่มีต่อการจัดการธนาคารขยะชุมชนวัดกลางแบ่งเป็นบทบาทในระย่ก่อตั้งธนาคารขยะ 4 ลักษณะ คือ เป็นผู้รับนวัตกรรมใหม่เข้ามาในชุมชน เป็นผู้กำหนดแผนการดำเนินงานจัดตั้งธนาคารขยะชุมชน เป็นผู้กำหนดนโยบายและกฎระเบียบของธนาคารขยะชุมชนและเป็นผู้เผยแพร่ร่นวัตกรรมใหม่ให้กับสมาชิกในชุมชน และบทบาทในระยะของการบริหารจัดการธนาคารขยะ 3 ลักษณะ คือ เป็นผู้บริหารงานทั่วไปของธนาคารขยะ เป็นผู้แสวงหาทางออกในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งเป็นผู้วางแผนการพัฒนาการดำเนินงานของธนาคารขยะ

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับตัวแปรต่างๆ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านการสื่อสารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด 2) ปัจจัยด้านการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอย ด้านเจตคติต่อปัญหาขยะมูลฝอย ด้านการมีส่วนร่วม

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า ปัจจัยด้านการสื่อสารจะส่งผลทางตรงต่อการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด และส่งผลโดยอ้อม ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

4.4 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถที่อยู่ในสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม การมีส่วนร่วมได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาโดยการแสดงออกมาในรูปของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเอง อย่างเป็นตัวของตัวเอง (ทวิทอง หงส์วิวัฒน์. 2527 : 57)

การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning) การดำเนินการ (Implementation) และการประเมินผล (Evaluation) ทั้งนี้ต้องการตัดสินใจของบุคคลในครอบครัว และชุมชนที่เข้าร่วมด้วยตนเอง (ทวิทอง หงส์วิวัฒน์. 2531 : 52)

การมีส่วนร่วม คือการเปิด โอกาสให้แต่ละคนได้เรียนรู้ จากกิจกรรมที่ปฏิบัติการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลต่อชีวิตเขา ต่อที่อยู่อาศัยของเขา ต่องานอาชีพของเขา ต่อกลุ่มของเขา และต่อการศึกษาของเขา และการมีโอกาสดูแลเรียนรู้ จากกิจกรรมที่ปฏิบัติ เป็นการเพิ่มความสามารถและความชำนาญมากขึ้น (โอชา จันทรสว่าง. 2532 : 50) และมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (2527 : 18) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความร่วมมือร่วมใจ โดยการกระทำดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับการณที่ทรงประสิทธิภาพ คือ ถูกจังหวะ และเหมาะสมกับทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกร่วมกันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือได้ แสดงว่าการมีส่วนร่วมเป็นผลของความร่วมมือร่วมใจการประสานงาน และความรับผิดชอบ

อดิน รพีพัฒน์ (2547 : 9) การมีส่วนร่วมคือ การที่บุคคลในองค์กร หรือต่างองค์กร ได้ร่วมกันเพื่อทำให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้นๆจะอยู่ในขั้นตอนใดๆ ก็ตามโดยขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ ประสิทธิภาพ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์

United Nation (1977 : 4) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การให้ประชาชนหลุดพ้นจากการเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนา มาเป็นผู้นำพัฒนาและยังหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนาและเป็นไปอย่างกระตือรือร้น

จึงอาจกล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนา ตั้งแต่ขั้นตอนแรก ถึงขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ อาจเป็นช่วงใดช่วงหนึ่ง หรือครบทุกขั้นตอนก็ได้

ลักษณะการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการให้ความหมายของลักษณะการมีส่วนร่วมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

Cohen และ Uphoff. (1981 : 6) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. มีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โครงการ

Cohen และ Uphoff กล่าวถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร คือ (วุฒิพงษ์ ภักดีกุล : อ้างอิงมาจาก Cohen and Uphoff. 1984)

กำหนด

1. การร่วมกันวางแผนในการประกอบการผู้บริหารร่วมประชุมตามวันเวลาที่
2. การร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรม โดยที่ผู้บริหารคัด

กิจกรรมที่จะมีขึ้น

3. การร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ผู้บริหารมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น
4. การร่วมประเมินผลในกิจกรรมต่างๆ ผู้บริหารมีโอกาสตรวจสอบ ติดตาม

ผลงาน

5. การร่วมรับประโยชน์จากการประกอบกิจการ ผู้บริหารมีโอกาสได้รับเงิน

เพิ่ม

กรรณิกา ชมดี (2524 : 43) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : กรณี โครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้สรุปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ การมีส่วนร่วมประชุม การมีส่วนร่วมออก

เงิน การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่ม การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน และการมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ประธาน สุวรรณมงคล (2527 : 83) กล่าวว่าชุมชนมีขอบเขตของการมีส่วนร่วม 4 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล

อาจสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีลักษณะที่มีการร่วมตัดสินใจ ร่วมกิจกรรม ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการ นักปฏิบัติ ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน โครงการพัฒนาต่างๆ ได้ให้เหตุผลถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพ ได้แก่

1. การเพิ่มเทคโนโลยีทางการแพทย์ไม่สามารถยกระดับสุขภาพของประชาชนดีกว่าการที่ประชาชนได้มีความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเอง ในประเทศที่พัฒนาแล้วพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีสุขภาพดีขึ้น จากการป้องกัน โรคมากกว่าการรักษาและใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ราคาแพง

2. ถ้าประชาชนที่มีความต้องการใช้บริการด้านสุขภาพ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน จัดการ ให้บริการจะทำให้การบริการนั้นเหมาะสมและตอบสนองความต้องการของประชาชนเพราะพวกเขาได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา

3. การที่ชุมชนได้เป็นเจ้าของในการใช้และควบคุมทรัพยากรด้วยตนเองจะทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพ ขอมรับบริการสุขภาพ โดยเฉพาะคนด้อยโอกาส ซึ่งเป็น การตัดสินใจในการระดมทรัพยากรที่ดีที่สุดของตนเองเพื่อการดูแลสุขภาพที่ดียิ่งขึ้น

4. การที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมที่มีผลต่อชีวิตเขา เป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความมั่นใจและพึ่งตนเองได้

การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการตัดสินใจร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ทางด้านสุขภาพ และประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้ตัดสินใจ วางแผนงานพัฒนาที่จะทำให้เกิดความเคลื่อนไหวของชุมชนและการระดมทรัพยากรของชุมชนในการแก้ไขปัญหาสุขภาพของตนเอง อีกทั้งยัง ได้ตระหนักในโครงการ ทั้งการตัดสินใจ การวางแผน และประเมินผลร่วมกัน ก่อให้เกิดการ

แก้ไขปัญหาสภาพอย่างมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมยังเป็นแนวคิดที่แสดงถึงความมี
ศีลธรรมในจิตใจ ความเสมอภาคของบุคคล และการพึ่งตนเอง

จากความสำคัญของแนวคิดการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้น เห็นว่าแนวคิดนี้เป็น
แนวคิดที่มีความสำคัญที่หน่วยงานด้านต่างๆ ได้แนะแนวคิดการมีส่วนร่วมมาใช้ในโครงการ
พัฒนา ทั้งนี้เพราะแนวคิดที่ให้ความสำคัญในการกับการพัฒนาคน โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ยากจน
ในชนบท และผู้เสียเปรียบในสังคม ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของโลก ให้ได้รับโอกาสเข้า
มาถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่างๆ นำแนวคิดไปใช้อย่างแพร่หลาย จึงทำให้ความหมาย
และคำจำกัดความ มีความหลากหลายตามจุดมุ่งหมายของผู้ใช้ ดังนั้นในการที่จะนำ
แนวความคิดการมีส่วนร่วมไปใช้ จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจในความหมายของแนวคิดการมี
ส่วนร่วมเสียก่อน

ระดับของการมีส่วนร่วม

ระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของสมาคมสาธารณสุขของอเมริกา
นั้น จำแนกได้ 3 ระดับคือ (พชร হাসুช . 2550 : 42)

- 1.ระดับตัดสินใจ (Decision Making) เป็นระดับการรับผิดชอบด้วยตนเอง
- 2.ระดับความร่วมมือ (Cooperation) เป็นระดับที่ยอมรับได้
- 3.ระดับการใช้ประโยชน์ (Utilization) เป็นระดับยอมรับและใช้ประโยชน์

Galjart แบ่งการมีส่วนร่วมแบ่งตามลักษณะของการปฏิบัติ มี 4 ประเภท คือ (ธีระ
พงษ์ แก้วหาญ. 2543 : 155 ; อ้างอิงมาจาก Galjart. 1981 : 145)

ประเภทที่ 1 การมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (Passive Participation) เป็นการ
ยอมรับ (Accepting) หรือการเพิ่ม (Gaining) การเข้าถึงประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม

ประเภทที่ 2 การมีส่วนร่วมแบบการสะท้อนการถูกกระทำ (Passive / Reflective
Participation) เป็นส่วนต่อเนื่องจากประเภทที่ 1 เป็นกิจกรรมการศึกษาบางประการที่ช่วยให้เข้า
ในสาเหตุของสถานการณ์ต่างๆ

ประเภทที่ 3 การมีส่วนร่วมแบบกระตือรือร้น (Active Participation) เป็นกิจกรรม
ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือบุคคลระดับพื้นฐาน (Grassroots) ซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์จาก
โครงการ

ประเภทที่ 4 การมีส่วนร่วมแบบสะท้อนความกระตือรือร้น (Active Reflective
Participation) ขั้นนี้เป็นการประเมินเกี่ยวกับข้อจำกัดทางเลือกต่างๆ

การนำแนวคิดการมีส่วนร่วมไปปฏิบัติตามกิจกรรมที่ทำสรุป ได้เป็น 4 ลักษณะ
ได้แก่

1. การร่วมมือกัน การบริจาค การช่วยเหลือเกื้อกูล (Collaboration Input Sponsorship)
2. การพัฒนาชุมชน (Community Development)
3. การจัดตั้งองค์กร (Organization)
4. การให้ได้รับอำนาจ (Empowering)

พอสรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วม มี 3 ระดับ คือ ระดับการตัดสินใจ ระดับการเข้าร่วมกิจกรรม และระดับการแบ่งผลประโยชน์

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ตามแนวคิดของ โคเฮนและอัฟฮอฟ (พวงทอง โยธาใหญ่, 2545 : 14 ; อ้างอิงมาจาก Cohen and Uphoff, 1980 : 219) ที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากที่สุด และได้จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วม เป็นดังนี้

- ขั้นที่ 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- ขั้นที่ 2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
- ขั้นที่ 3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
- ขั้นที่ 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

เมื่อผสมแนวคิดเชิงทฤษฎีของ โคเฮน และ อัฟฮอฟ เข้ากับแนวคิดภาคปฏิบัติของ อคิน ริฟฟ์แมน เจมส์คัลดี ปิ่นทอง และคนอื่นๆแล้ว สามารถจำแนกประเภทการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนาเป็น 5 ขั้นตอน คือ (บัญญัติ แก้วส่อง, 2531 : 5)

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ : ค้นหาปัญหา หาสาเหตุของปัญหาร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการ และจัดลำดับความสำคัญ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนโครงการพัฒนา : กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์โครงการ กำหนดวิธีการ แนวทางดำเนินงาน กำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากร

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการ : ทำประโยชน์ให้โครงการช่วยทุน แรงงานบริหาร ประสานงาน ขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนา : รับผลประโยชน์รับผลเสีย ทางด้านกายภาพ หรือจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคล

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล โครงการพัฒนา : ร่วมประเมิน บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

Fornaroff (1980 : 104) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ตลอดจนการติดตามประเมินผล

2. การดำเนินงาน

3. การใช้บริการจากโครงการ

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่บุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน ได้มีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการแก้ปัญหา การวางแผน การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล โดยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง กระบวนการนี้ช่วยให้เกิดพลังอำนาจในตนเอง กระบวนการนี้ช่วยให้เกิดพลังอำนาจในตนเอง มีความมั่นใจ และกล้าที่จะตัดสินใจในการพัฒนางานด้านอื่นๆต่อไป

4.4.1 การวัดปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

ชัยยุทธ โยธามาศย์ (2543 : 188) ได้สร้างเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกขยะมูลฝอย ได้แก่ การให้ความร่วมมือของประชาชน การจัดการขยะมูลฝอยของหน่วยงานราชการ การใช้มาตรการด้านกฎหมาย การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ การให้ความรู้แก่ประชาชน มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด จนถึงน้อยที่สุด

สุดธิดา สุวรรณะ (2545 : 163) ได้สร้างเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกขยะมูลฝอย ได้แก่ ความรู้ด้านการคัดแยกขยะมูลฝอย พฤติกรรมการคัดแยกขยะมูลฝอย ความร่วมมือในการคัดแยกขยะมูลฝอย ความร่วมมือในการคัดแยกขยะมูลฝอยกับหน่วยงานราชการ มีลักษณะเป็นมาตรวัด ประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่มากที่สุด จนถึงน้อยที่สุด

ในการวัดตัวแปรด้านการมีส่วนร่วมของผู้ค้าตลาดสดในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือวัดของชัยยุทธ โยธามาศย์ (2543 : 188) และสุดธิดา สุวรรณะ (2545 : 163) และมาปรับใช้ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับคุณสมบัติการมีส่วนร่วมของผู้ค้าตลาดสด คือ เข้าร่วมรับฟังการจัดประชาคมของตลาดสดเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย บอกผู้ค้าตลาดสดคนอื่นให้ร่วมกันกำจัดขยะมูลฝอย มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของตลาดสด

มีส่วนร่วมในการกำหนดขนาดของปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยของตลาดสด มีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของตลาดสด การมีส่วนร่วมในการเสนอวิธีการดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยของตลาดสด มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของตลาดสด ประกอบด้วยคำถามจำนวน 7 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่เห็นด้วยมากที่สุด ถึงเห็นด้วยน้อยที่สุด

4.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

ชัยยุทธ โยธามาศย์ (2543 : 66) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลพิบูลมังสาหาร พบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในเทศบาลพิบูลมังสาหารมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะมูลฝอยในระดับสูง เพศ อายุ อาชีพ ระยะเวลาที่เข้าตั้งถิ่นฐานการได้รับข่าวสาร ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ส่วนระดับการศึกษา รายได้ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมความรู้ความเข้าใจในเรื่องขยะมูลฝอย และความคิดเห็นต่อปัญหาขยะมูลฝอย มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอยปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการกำจัดขยะมูลฝอยคือ ควรมีการปรับปรุงด้านการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาล ขอความร่วมมือของนักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไปในการทิ้งขยะมูลฝอย รวมทั้งการใช้มาตรการทางกฎหมาย การรณรงค์ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และการให้ความรู้แก่ประชาชน นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการแยกประเภทขยะมูลฝอย พร้อมทั้งนำกลับมาใช้ใหม่ และควรปลูกจิตสำนึกของประชาชนตั้งแต่วัยเด็ก

ศักดิ์สิทธิ์ แยมศรี (2543 : 39) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะต่ำเพราะผู้ที่เข้ามาอยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นผู้เข้ามาอาศัยเท่านั้น และเป็นผู้ที่มีการศึกษาต่ำ รายได้น้อย การเป็นเจ้าของบ้านจะมีระดับการมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่เช่าพักอาศัย

จีระชัย ไกรกังวาน (2544 : 29) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนการกำจัดขยะมูลฝอย : ศึกษาเฉพาะกรณี เทศบาลเมืองวารินชำราบจังหวัดอุบลราชธานี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองวารินชำราบ มีส่วนร่วมในการกำจัดขยะมูลฝอยในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอยคือ ปัจจัยด้านบุคคลได้แก่ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกกลุ่มในสังคม ปัจจัยด้านสังคมและจิตวิทยา ได้แก่ปัจจัยด้าน

การได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องขยะมูลฝอย การรักษาความสะอาด และปัจจัยด้าน ความรู้ความเข้าใจในเรื่องขยะมูลฝอย

รวีกานต์ แสนไชย (2544 : 42) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ แบบยั่งยืน กรณีศึกษาการจัดการขยะชุมชนวัดกลาง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ผล การศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการขยะชุมชนวัดกลางเป็นการใช้การมีส่วนร่วมของสมาชิกใน ชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาขยะที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการจัดการแบบยั่งยืน เพราะมีความสัมพันธ์ กันระหว่างสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม สำหรับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต้อง เกิดจากความสมัครใจ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนคิดริเริ่ม ค้นหาปัญหา และหาสาเหตุปัญหาของชุมชน วางแผนกิจกรรม และติดตามประเมินผล

สุวัฒน์ ฤทธิสำเร็จ (2544 : 70) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ จัดการขยะมูลฝอย กรณีศึกษาของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลบางเสาธง อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดการขยะมูล ฝอยและการมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับดีมาก และพบว่า เพศ สถานภาพ ที่อยู่อาศัย มี ความสัมพันธ์กับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

สุดธิดา สุวรรณะ (2545 : 86) ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ กัดแยกขยะมูลฝอยในชุมชนรัตนวิบูลย์ และชุมชนไทยโฮเต็ล เขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ด้านการคัดแยกขยะมูลฝอยในระดับดี แต่มี พฤติกรรมในการคัดแยกขยะมูลฝอยในระดับน้อย สาเหตุที่ประชาชนไม่ให้ความ ร่วมมือในการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้งคือ การขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และขาดการประชาสัมพันธ์ที่ครอบคลุมและต่อเนื่อง อีกทั้งขาดอุปกรณ์ ในการคัดแยก และที่สำคัญคือการขาดจิตสำนึกของคน เนื่องจากประชาชนไม่เห็นว่าเป็นปัญหาขยะ มูลฝอยเป็นปัญหาที่สำคัญ และต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน และการขาดสำนึกความเป็นชุมชน ร่วมกัน

สุพจน์ ทรัพย์ผดุงชนม์ (2546 : 38) ได้ศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ศึกษากรณี เทศบาลตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัด ระยอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอย ระดับการมีส่วนร่วม และ เปรียบเทียบพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาล ตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง โดยจำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ ระดับ การศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่พักอาศัย แหล่งข่าว และความถี่ที่

ได้รับข่าวสาร พบว่าข้อมูลพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำจัดขยะมูลฝอย ในภาพรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมของประชาชน จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่พักอาศัย แหล่งที่ได้รับข่าวสาร มีผลต่อพฤติกรรมกรรมมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลบ้านฉาง อำเภอบ้านฉาง จังหวัดระยอง

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม มีความสัมพันธ์กับตัวแปรต่างๆ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด 2) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอย ด้านเจตคติต่อปัญหาขยะมูลฝอย ด้านการสื่อสาร

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมจะส่งผลทางตรงต่อการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด และส่งผลโดยอ้อม ปัจจัยด้านการสื่อสาร

5. พฤติกรรมกรรมการจัดการขยะมูลฝอย

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

พฤติกรรมหมายถึง (Behavior) หมายถึงกิจกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่สามารถสังเกตได้โดยบุคคลอื่น โดยลักษณะของพฤติกรรมมี 2 ลักษณะ คือ (จิระศักดิ์ เจริญพันธ์ และ เทิดศักดิ์ พรหมอารักษ์. 2546 : 9)

1. พฤติกรรมภายนอก (Over Behavior) หมายถึง ลักษณะของการกระทำหรือกิจกรรมของบุคคลที่สามารถสังเกตได้โดยบุคคลอื่น เช่น การกิน การเดิน การนั่ง หรือการแสดงอาการเคลื่อนไหวต่างๆ เป็นต้น

2. พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) หมายถึง ลักษณะของการกระทำหรือกิจกรรมของบุคคลที่เกิดขึ้นภายในตัวของบุคคลนั้น โดยที่บุคคลอื่นไม่สามารถสังเกตได้ แต่สามารถที่จะรู้หรือทราบได้ว่ามีพฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นโดยอาศัยเครื่องมือต่างๆ เช่น ความคิด ความฝัน ทศนคติ ค่านิยม หรือความเชื่อ เป็นต้น ในการศึกษาพฤติกรรมนั้น นักพฤติกรรมศาสตร์ส่วนใหญ่ได้จำแนกพฤติกรรมออกเป็น 2 ลักษณะคือ

2.1 พฤติกรรมปกติ เป็นภาวะการณแสดงออกของกิจกรรมหรือการกระทำของบุคคลโดยทั่วไปในสังคมที่มีกรยอมรับ โดยทั่วไปในสังคมนั้น โดยมีความสอดคล้องกับเกณฑ์การพิจารณา คือ

2.1.1 ต้องเป็นไปตามขั้นตอนของการพัฒนาการตามวุฒิภาวะของบุคคล

2.1.2 ต้องสอดคล้องกลมกลืนกับวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก
อยู่

2.1.3 ต้องเป็นไปตามกฎระเบียบของสังคมที่กำหนดไว้

2.2 พฤติกรรมไม่ปกติ เป็นลักษณะของพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามเกณฑ์การ
พิจารณาตามพฤติกรรมปกติ โดยมีการพิจารณากว้างๆ ดังนี้

2.2.1 พฤติกรรมที่แตกต่าง ไปจากแบบแผนการพัฒนาตามวุฒิภาวะของ
บุคคล

2.2.2 เป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่

2.2.3 เป็นพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากบุคคลส่วนใหญ่โดยการแสดงออกมา
ของพฤติกรรมผิดสถานที่ เวลา และสิ่งแวดล้อม

หลักการเกิดของพฤติกรรม จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. การเกิดของพฤติกรรมต้องมีสาเหตุ
2. พฤติกรรมที่มีสาเหตุเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่การแสดงออกของพฤติกรรม
เดียวกันก็ได้

3. การแสดงออกของพฤติกรรมหนึ่งๆ อาจมาจากหลายสาเหตุ

4. พฤติกรรมที่ต่างกัน อาจมาจากสาเหตุเดียวกันก็ได้

นักพฤติกรรมศาสตร์ ได้สรุปแบบคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมไว้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ (จี
ระศักดิ์ เจริญพันธ์ และ เทิดศักดิ์ พรหมอารักษ์. 2546 : 12)

แนวคิดที่ 1 เชื่อว่าสาเหตุของพฤติกรรมเกิดจากการตัดสินใจของตนเอง (ปัจจัย
ภายในตัวบุคคล) รากฐานของแนวความคิดนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า สาเหตุของการเกิด
พฤติกรรมหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้นมาจากองค์ประกอบภายในตัวบุคคลอันได้แก่
ความรู้ เจตคติ ความเชื่อ ค่านิยม แรงจูงใจ และความตั้งใจใฝ่สัมฤทธิ์ ดังนั้นพฤติกรรมศาสตร์ที่
สนใจแนวคิดนี้จึงมุ่งศึกษาและสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติ การ
เปลี่ยนแปลงเจตคติ ทฤษฎีแรงจูงใจ เป็นต้น

แนวคิดที่ 2 เชื่อว่าสาเหตุของพฤติกรรมเกิดจากปัจจัยภายนอกตัวบุคคล รากฐาน
ของแนวคิดนี้อยู่บนสมมติฐานที่ว่าสาเหตุของพฤติกรรมเกิดจากปัจจัยภายนอกตัวบุคคลดังนั้น
นักพฤติกรรมศาสตร์นี้จึงสนใจศึกษาถึงปัจจัยต่างๆทางด้านสิ่งแวดล้อม ระบบสังคม การเมือง
เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา องค์กรปกครองส่วนราชการ ลักษณะทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม
 เป็นต้น

แนวคิดที่ 3 เชื่อว่าสาเหตุของพฤติกรรมมาจากปัจจัยหลายๆปัจจัย รากฐานของแนวความคิดนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่าสาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลนั้นเกิดจากปัจจัยหลายๆปัจจัยด้วยกันทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคลและปัจจัยภายนอกตัวบุคคล

จะเห็นได้ว่าทั้ง 3 แนวคิดได้พัฒนามาจาก หลักการวิเคราะห์การเกิดของพฤติกรรมที่ว่า การแสดงออกของพฤติกรรมหนึ่งๆ อาจมาจากหลายๆสาเหตุ ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมจึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ ความชำนาญมาจากหลายอาชีพ เพื่อร่วมกันดำเนินงานการแก้ไขปัญหาพฤติกรรม

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยนั้น ผู้วิจัยคิดว่า พฤติกรรมการลดและคัดแยกขยะมูลฝอย ควรได้รับความร่วมมือจากประชาชน ในการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้ง การแก้ไขปัญหามูลฝอยจะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากขึ้น ซึ่งพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยที่ดีขึ้นควรมีการนำผลิตภัณฑ์มาใช้ซ้ำ (Reuse) การนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) รวมไปถึงการยอมรับและเผยแพร่การจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกต้องให้กับบุคคลอื่นยอมรับและปฏิบัติตาม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกำจัดขยะมูลฝอย

อัครี เอกโทษุน (2537:69) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมกำจัดขยะมูลฝอยของประชาชน จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบวินัยทางสังคมด้านการทิ้งขยะมูลฝอย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอันตรายจากขยะมูลฝอยมีการคำนึงถึงปริมาณ และอันตรายจากขยะมูลฝอยที่เกิดจากการใช้สินค้าโดยลดปริมาณการใช้ถุงพลาสติกที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ จัดให้มีการประชาสัมพันธ์เรื่องกฎระเบียบวินัยทางสังคมด้านการทิ้งขยะให้ประชาชนทราบ และลงโทษผู้ฝ่าฝืนหรือกระทำความผิดตามกฎระเบียบด้านกาทิ้งขยะ โดยเคร่งครัด และส่งเสริมให้ประชาชนนำของที่ใช้แล้วที่สามารถใช้ประโยชน์ได้อีกกลับมาใช้ใหม่เพื่อลดปริมาณขยะ และเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

เพชรวรรณ ศรีวัลย์ (2542 : 13) ได้ศึกษาพฤติกรรมกำจัดขยะมูลฝอยของประชาชนในชนบทจังหวัดนครนายกพบว่า อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุง ความรับผิดชอบในการกำจัดขยะมูลฝอยในครัวเรือน อยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบพฤติกรรมในการกำจัดขยะมูลฝอยและความรับผิดชอบในการกำจัดขยะมูลฝอย พบว่ามีความสัมพันธ์กับเพศ สถานภาพของครอบครัว ไปจนถึงชุมชน สังคมรอบตัว ดังนั้นในระดับจังหวัดต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชนบท มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธี

ชัชกุล รัตนวิบูลย์ (2543 : 44) ได้ศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชนเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน และรายได้เฉลี่ยในครัวเรือนแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยแตกต่างกัน ยกเว้นปัจจัยด้านเพศ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ของแต่ละครอบครัว สื่อต่างๆ และประเภทชุมชนที่อยู่อาศัยไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกำจัดขยะมูลฝอย นอกจากนี้พบว่า ประชาชนที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยแตกต่างกันมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยแตกต่างกัน

กรรณิกา พุ่มมาก (2550 : 32) ได้ศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 170 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการจัดการขยะมูลฝอย 7 คน ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอย 133 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ประเภท ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ใช้แบบมีโครงสร้างสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการจัดการขยะมูลฝอยและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยใช้แบบไม่มีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2) แบบสังเกต ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม 3) แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัย โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผลการวิจัยพบว่า

1. เทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ มีพื้นที่ในเขตรับผิดชอบเรียกว่า ชุมชนเมืองอุดรดิตถ์ 13.49 ตารางกิโลเมตร ประชากร 44,341 คน พื้นที่ในการบริการเก็บขยะ 13.49 ตารางกิโลเมตร ขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละวันประมาณ 38 ตัน แหล่งที่มาของขยะ ได้แก่ ครัวเรือน 11,177 ครัวเรือน ร้านอาหาร 80 แห่ง โรงงาน 10 แห่ง ตลาดสด 6 แห่ง โรงพยาบาล 1 แห่ง มี 580 เตียง โรงเรียน 21 แห่ง วัด 10 แห่ง สถานที่ราชการและอื่นๆอีก 28 แห่ง สถานที่จัดงานและกิจกรรมต่าง ๆ 6 แห่ง ได้แก่ สนามกีฬาหน้าศาลากลาง 1 แห่ง ลานเศรษฐกิจ 4 แห่ง และลานเอนกประสงค์ 1 แห่ง ลักษณะของขยะมูลฝอยส่วนใหญ่ประกอบด้วย ขยะทั่วไป ขยะติดเชื้อ ขยะเป็นพิษและอันตราย

2. การจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ ใช้ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันมี 1 วิธี ได้แก่ การฝังกลบแบบขุดหลุม ซึ่งไม่ใช้การจัดการขยะที่ถูกวิธี

สถานที่ฝังกลบขยะ เป็นของเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ อยู่นอกเขตเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ ระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ขนาดพื้นที่ 112 ไร่ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบสูง

3. วิธีการจัดการขยะของประชาชน โดยการลดปริมาณขยะจากแหล่งกำเนิด ได้แก่ การนำขยะกลับไปใช้ใหม่ การนำขยะกลับไปผลิตใหม่ หมักทำปุ๋ยในส่วนที่ย่อยสลายได้ จะได้ของเหลวที่เรียกว่าน้ำหมักชีวภาพ

4. สภาพของถังรองรับขยะ ดีพอประมาณถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลและไม่อยู่ในที่กีดขวางจราจร ไม่มีมลภาวะสิ่งแวดล้อม ได้แก่มลภาวะทางสายตา มลภาวะต่ออาคารสถานที่ สิ่งที่เกิดรบกวน ส่วนใหญ่มีสภาพค่อนข้างสะอาด ยานพาหนะขนถ่ายเป็นรถบรรทุก ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลและมีจำนวนเพียงพอตามเกณฑ์มาตรฐาน พนักงานประจำรถบรรทุกขยะโดยรวมมีจำนวนไม่เพียงพอตามเกณฑ์มาตรฐานการจัดการขยะโดยรวมสะอาดเรียบร้อยดี

5. วิธีการที่เหมาะสมกับการจัดการขยะในเขตเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ ได้แก่ ระบบกำจัดขยะแบบฝังกลบขยะมูลฝอยอย่างถูกหลักสุขาภิบาล ขณะนี้ยังดำเนินการยังไม่แล้วเสร็จอยู่สถานที่เดียวกับการฝังกลบแบบจุดหลุม การกำจัดขยะมูลฝอยโดยลดปริมาณขยะจากแหล่งกำเนิด นำขยะมูลฝอยกลับไปใช้ซ้ำ นำขยะกลับไปผลิตใหม่ หมักทำปุ๋ยในส่วนที่ย่อยสลายได้ การคัดแยกขยะติดเชื้อ ขยะเป็นพิษและอันตราย นำไปกำจัดอย่างถูกหลักสุขาภิบาลแล้วจึงนำส่วนที่เหลือไปฝังกลบต่อไป

ในที่นี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวัดตัวแปรตามคือ พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์คือ ผู้ค้าตลาดสดมีระเบียบวินัยในการทิ้งขยะมูลฝอย มีความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะมูลฝอย มีการคำนึงถึงปริมาณ และอันตรายจากขยะมูลฝอย ลดปริมาณการใช้ถุงพลาสติก ลดปริมาณการใช้โฟม และนำถุงพลาสติกที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ ผู้ค้าตลาดสดมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย มีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการขยะมูลฝอยในการวัดตัวแปรตามนี้ ผู้วิจัยจะใช้แบบตรวจสอบรายการ (Check List) เป็นเครื่องมือวัดตัวแปรนี้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในตลาดสดนับเป็นปัญหาสำคัญที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นไปพร้อมกับการขยายตัวของชุมชนเมืองซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยตรงในพื้นที่ อาทิเช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญ จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องรูปแบบ

การจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในตลาดสด พบว่ามีงานวิจัยที่กล่าวถึงรูปแบบ แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในตลาดสดและในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

คุณุสสัน ศุภวัตรวรคุณ (2540 : 50) ได้ศึกษาแนวทางการร่วมมือพหุภาคีต่อการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนท้องถิ่น: กรณีชุมชนสาเกตุ อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีประเด็นการศึกษาเพื่อหาเงื่อนไขของแต่ละภาคีว่าเสริมหรือบั่นทอนต่อกระบวนการความร่วมมืออย่างไร จากการศึกษาพบว่า

1. องค์กรชุมชน เป็นแกนสำคัญของความร่วมมือที่จะเกิดขึ้น มีผู้นำชุมชนเป็นแกนขององค์กรชุมชนอีกทีหนึ่ง ด้วยความที่ผู้นำชุมชนเป็นนักวิชาการและนักบริหาร จึงสามารถสื่อและประสานกับภาคีอื่นได้เป็นอย่างดี ความร่วมมือและทรัพยากรที่เข้ามาหนุนเสริมให้เกิดการพัฒนาในชุมชน จึงผ่านมาจากองค์กรชุมชนเป็นหลัก

2. ภาคราชการแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ข้าราชการจากส่วนกลาง และข้าราชการท้องถิ่น

2.1 ข้าราชการจากส่วนกลางมีความสนใจ และมองเห็นถึงศักยภาพขององค์กร ชุมชนและเข้าร่วมทำงานกับองค์กรชุมชน ในรูปของการหนุนเสริมกระบวนการขององค์กรชุมชนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เริ่มใช้โดยเน้นให้เกิดความร่วมมือในเชิงพหุภาคีเกิดขึ้นเป็นแนวทางให้ข้าราชการในส่วนนี้สามารถทำงานในเชิงความร่วมมือพหุภาคีได้ดียิ่งขึ้น แต่ในด้านการจัดการขยะมูลฝอยยังไม่มีความร่วมมือกันเกิดขึ้น

2.2 ข้าราชการในระดับท้องถิ่นนั้น ยังไม่ใคร่ที่จะมองเห็นถึงศักยภาพขององค์กรชุมชน โดยการดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการที่สนใจเพียงรูปแบบ โดยไม่มีความเข้าใจ ในแนวคิดและเนื้อหาที่ปฏิบัติ ความร่วมมือในด้านการจัดการมูลฝอยกับชุมชน จึงเป็นความร่วมมือในเชิงของการหยิบเอารูปแบบจากที่อื่นมาให้องค์การบริหารส่วนตำบลใช้ปฏิบัติองค์กรพัฒนาเอกชนมีส่วนร่วมสำคัญ ในการผลักดันให้เกิดความร่วมมือเชิงพหุภาคี เพราะในกระบวนการทำงานที่ทำอยู่ปกติเป็นการประสานงานให้ฝ่ายต่าง ๆ เข้าร่วมทำงานกับชุมชนในเชิงของการหนุนเสริมแก่ชุมชนอยู่แล้ว ผลจากการประสานงานขององค์กรพัฒนาเอกชน ได้ก่อให้เกิดผลต่อเนื่องในการที่ภาคีต่าง ๆ จะเข้าไปหนุนเสริมกิจกรรมขององค์กรชุมชนต่อไป

อารีย์ วงศ์เกษม (2542 :72) ได้ศึกษาการบริหารและการจัดการขยะมูลฝอย โดยองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น: ศึกษากรณีเทศบาลเมืองเมืองพล อำเภอลพ จังหวัดขอนแก่น พบว่าปัญหาในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองเมืองพล คือ ประชาชนไม่มีส่วนร่วมใน

การวางแผน การจัดองค์การ การจัดบุคลากร เทคโนโลยี อุปกรณ์ ไม่เพียงพอกับปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น ส่วนแนวคิดของผู้บริหารในการพัฒนาการบริหารและการจัดการมูลฝอย พบว่าควรมีการดำเนินการจัดทำแผนงานร่วมกันระหว่างบุคคล 4 ฝ่าย คือ ประชาชน สถาปนาเทศบาล คณะเทศมนตรี และพนักงานเทศบาล การจัดองค์การควรกำหนดหน่วยงานย่อยงานรักษาความสะอาดในกองอนามัย ให้เหมาะสมกับปริมาณงาน การจัดบุคลากรควรจัดระบบการบริหารงานบุคคลให้เหมาะสมกับโครงสร้างของงานรักษาความสะอาด เทคโนโลยีควรจัดหาอุปกรณ์เครื่องใช้ในการจัดการมูลฝอย ให้เพียงพอกับปริมาณมูลฝอย ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนรักษาความสะอาด โดยให้รู้จักลดปริมาณมูลฝอย การใช้งบประมาณควรมีการประเมินค่าใช้จ่ายทั้งระบบ และปรับอัตราค่าธรรมเนียมให้เหมาะสม และกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการวางแผนพัฒนาการจัดการขยะ มูลฝอยทั้งในด้านการรวบรวม การขนย้าย การกำจัดมูลฝอย

เพชรวรรณ ศรีวาลัย (2542 : 71) ได้ศึกษา พฤติกรรมการกำจัดขยะของประชาชนในชนบท จังหวัดนครนายก มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาถึงพฤติกรรมการกำจัดขยะของประชาชนในเขตชนบทจังหวัดนครนายก โดยมุ่งศึกษาพฤติกรรมในลักษณะทั่วไปของครัวเรือนในการกำจัดขยะและความรับผิดชอบในการกำจัดขยะของครัวเรือนของประชาชนจังหวัดนครนายกและเปรียบเทียบ พฤติกรรมและความรับผิดชอบในการกำจัดขยะของประชาชนในชนบทจังหวัดนครนายก พบว่า พฤติกรรมการกำจัดขยะของประชาชนในชนบทจังหวัดนครนายกอยู่ในระดับที่“ควรปรับปรุง” ความรับผิดชอบในการกำจัดขยะในครัวเรือนอยู่ในระดับ “มาก” การเปรียบเทียบพฤติกรรมในการกำจัดขยะและความรับผิดชอบในการกำจัดขยะกับตัวแปร พบว่า มีความสัมพันธ์กับ เพศ สถานภาพของครอบครัว ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยรวมของทุกคนในครอบครัว อาชีพหลักของครอบครัวและได้เปรียบเทียบเป็นรายคู่ของแต่ละกลุ่มนั้น พบว่า เพศหญิงมีพฤติกรรมในการกำจัดขยะดีกว่าเพศชาย แม่บ้านและสมาชิกในครัวเรือนดีกว่าหัวหน้าครอบครัว ผู้ที่มีการศึกษาในระดับมัธยมต้นขึ้นไปมีพฤติกรรม และความรับผิดชอบดีกว่าสมาชิกที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า รายได้เฉลี่ยรวมของทุกคนในครอบครัวรายได้น้อยดีกว่ารายได้สูง อาชีพเกษตรกรรมจะดีกว่าอาชีพค้าขายและรับจ้าง ความคิดเห็นในการกำจัดขยะจะอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ดังนั้นในระดับจังหวัด ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในชนบทมีการบริหารจัดการและกำจัดขยะอย่างถูกวิธีรวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการรณรงค์ทุกรูปแบบเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจปัญหาขยะให้ประชาชนมีความร่วมมือและรับผิดชอบต่อครัวเรือน ชุมชน และสังคม

ตลอดทั้งให้ความสำคัญในการลดปริมาณขยะและแยกขยะก่อนนำไปกำจัด ก่อนที่จะธรรมชาติจะรองรับปัญหาได้

วิโรจน์ ตันติธรรม (2543 : 59) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะศึกษารณิ
องค์การบริหารส่วนตำบลเสมีด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน
อยู่ในระดับกลาง ทั้งนี้เพราะชุมชนส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่พักอาศัยเป็นเขตเจริญ ขาดความ
สนใจมีอายุน้อยขาดการศึกษาและมาอาศัยอยู่ไม่นาน และพบว่า การมีส่วนร่วมสนับสนุน
กิจกรรมจะมีมากกว่าการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และมีแนวโน้มว่าผู้ที่มีรายได้สูง
จะมีส่วนร่วมมากกว่า มีความรับผิดชอบต่องคมมากกว่าผู้มีรายได้น้อยและผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่
นานกว่าจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่อยู่อาศัยไม่นาน จึงสรุปได้ว่า การสร้างจิตสำนึกความเป็น
พลเมืองที่ตระหนักถึงปัญหาาร่วมกันของประชาชนในพื้นที่นับเป็นพลังสำคัญในการร่วมมือ
แก้ไขปัญหายุทธศาสตร์ ซึ่งสามารถนำมาเปรียบเทียบกับการศึกษารูปแบบการจัดการขยะมูล
ฝอยของผู้ค้าตลาดสด ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากพ่อค้าแม่ค้าซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่กับ
ประชาชนผู้มาซื้อหาสินค้าซึ่งเป็นผู้เข้ามาใช้บริการที่ต่างฝ่ายต่างต้องตระหนักถึงปัญหาาร่วมกัน
ไม่มองว่าเป็นปัญหาของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ต้องมองว่าเป็นปัญหาของส่วนรวม

ธนาพร ประสิทธิ์นราพันธุ์ (2544 : 62) ได้ศึกษาการจัดการขยะชุมชน : บ้านดงม่อน
กระทิง เทศบาลนครลำปาง ผลการศึกษาพบว่า การจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านดงม่อน
กระทิงมีรูปแบบดำเนินการจัดการด้วยตนเอง โดยดำเนินการจัดเก็บขยะ การจัดหาแรงงานเพื่อ
ปฏิบัติงาน การจัดเก็บค่าธรรมเนียมเก็บขยะ การบริหารกองทุนขยะ และการแก้ไขปัญหาต่างๆ
รวมถึงการกำหนดเกณฑ์การปฏิบัติเพื่อจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนเอง ประชาชนในชุมชน
ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมมากในการจัดการขยะมูลฝอย โดยในกระบวนการดำเนินงานของชุมชน
นั้น ปัจจัยการรับรู้ข่าวสาร ผู้นำ การมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนของสำนักงาน
โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และเทศบาลนครลำปาง เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการขยะ
มูลฝอยของชุมชน โดยเป็นการหนุนเสริมการดำเนินงานของชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการ
ขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น

สุธาสิณี อินทร์ผูก (2548 : 81) ได้ศึกษาความตระหนักในปัญหาการจัดการขยะมูล
ฝอยกับพฤติกรรมการนำขยะมูลฝอยแห้งมาใช้ซ้ำของประชาชนเขตเทศบาลนครลำปาง ที่
พบว่าประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลนครลำปางส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการนำขยะมูลฝอยแห้งมา
ใช้ซ้ำอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากเศรษฐกิจในปัจจุบันเป็นที่รู้กันว่าตกต่ำ ประชาชนส่วน
ใหญ่มีการนำขยะมูลฝอยแห้งที่ยังคงสภาพไปขายมากกว่าที่จะมาใช้ซ้ำ อีกทั้งยังมีรถรับซื้อของ

เก่า มารับซื้อถึงบ้าน มีความสะดวกสบายมากกว่า ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ทำงานนอกบ้านจึงไม่ค่อยมีเวลานำมาประดิษฐ์เป็นของใช้ที่บ้าน อีกทั้งยังเป็นการเสียเวลา ทำให้พฤติกรรมการนำขยะมูลฝอยแห้งมาใช้ซ้ำไม่ค่อยจะเกิดขึ้นกับคนในเทศบาลเท่าไรนักและให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า อาจเป็นเพราะประชาชนอยู่ในช่วงเศรษฐกิจถดถอย และเป็นช่วงค่าครองชีพค่อนข้างสูง จึงมีการนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ใหม่ เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในกรณีที่ไม่จำเป็นลง ลักษณะการแสดงออกของพฤติกรรม เป็นการแสดงออกด้วยความเคยชินจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ภายใต้สภาพแวดล้อมรอบตัว เศรษฐกิจที่ย่ำแย่ทำให้เกิดสับสน ด้านการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ ทำให้ประชาชนได้รับอิทธิพล ส่งผลให้ประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่ไม่จำเป็นลงและเพื่อความอยู่รอดในชีวิตประจำวัน และผลการทดสอบสมมติฐานจำแนกตามระดับการศึกษา ของประชาชนพบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับที่สูง ย่อมมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประเภทและชนิดของขยะมูลฝอย รวมทั้งประสบการณ์ที่ได้พบเห็น จากแบบอย่างในครัวเรือน จากสถาบันการศึกษาหรือแม้กระทั่งสื่อต่างๆ มาทดลองปฏิบัติในรูปของพฤติกรรมการนำขยะมูลฝอยแห้งมาใช้ซ้ำ ดังนั้นระดับการศึกษาของประชาชนที่แตกต่างกันเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการนำขยะมูลฝอยแห้งกลับมาใช้ใหม่ของประชาชน

ชูชีพ แก้วคุ้ม (2551: 42) ได้ศึกษาปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลบ้านแยง ได้สรุปปัญหาการจัดการขยะในชุมชน ดังนี้ 1. ประชาชนขาดความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ 2. ประชาชนไม่มีความรู้ในเรื่องของอาหารทำปู้หมัก 3. สถานที่ในการทิ้งขยะไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทางเทศบาลตำบลบ้านแยงต้องให้เจ้าหน้าที่ออกมาให้ความรู้เกี่ยวกับการทิ้งขยะให้กับประชาชน และการทำปู้หมักจากเศษอาหารหรือขยะเปียกในครัวเรือน และหาสถานที่ในการทิ้งขยะให้กับประชาชน จัดหาถังขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ ให้มีความเพียงพอ ดังนั้นปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยจึงเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงมากขึ้นไปพร้อมกับการขยายตัวของชุมชนเมือง แม้ชุมชนเมืองจะพัฒนาไปสู่การจัดตั้งเป็นเทศบาลซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงแล้ว แต่กลับพบว่าปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยก็ยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่มีอยู่ในทุกเขตเทศบาล ซึ่งสามารถนำมาเปรียบเทียบกับการศึกษา รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสดที่เมื่อยังตลาดสดขยายตัวใหญ่มากขึ้น ปริมาณผู้คนที่เพิ่มขึ้นย่อมส่งผลต่อปัญหาการจัดการขยะที่จะขยายตัวมากขึ้นตามไปด้วย

Cointreau (1994 :122) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยของเทศบาลในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา โดยเป็นรายงานการวิจัยตีพิมพ์ใน

วารสารวิชาการของโครงการจัดการปัญหาเมืองของธนาคารโลก ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาได้กลายเป็นปัญหาที่เริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือปริมาณขยะมูลฝอยที่เพิ่มขึ้นได้เริ่มส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการจัดเก็บและจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีงบประมาณจำกัด ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาใหญ่ที่เทศบาลในประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะในทวีปเอเชียที่มีประชากรจำนวนมาก เช่น จีน เวียดนาม อินโดนีเซีย และไทย กำลังเผชิญอยู่ แม้รัฐบาลในกลุ่มประเทศดังกล่าวนี้จะซื้อเทคโนโลยีหรือนำเอาระบบการจัดการขยะรูปแบบใหม่จากประเทศพัฒนาแล้วมาใช้งาน แต่ผลปรากฏว่าไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควรจะเป็น การศึกษานี้พบว่าความแตกต่างสำคัญของการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยระหว่างประเทศพัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนาไม่ได้อยู่ที่เทคโนโลยีเพียงด้านเดียว แต่พบว่าการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมมีส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในกรณีของชุมชนเมืองในเขตเทศบาลของประเทศพัฒนาแล้ว เช่น กรณีประเทศสวีเดนแม้จะมีชุมชนหนาแน่นในเขตเมืองแต่กลับมีการจัดการปัญหาขยะได้ดีกว่าชุมชนในชนบท ดังนั้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมจึงเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหามจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาล

Bernstein (2004 : 31) ได้ศึกษา รูปแบบและเครื่องมือทางสังคมในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยของชุมชนเทศบาลประเทศต่างๆ ในรายงานการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเมืองของธนาคารโลก พบว่าเครื่องมือทางสังคมที่มีประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยของชุมชนเทศบาลคือ การปลูกฝังสำนึกความเป็นพลเมืองและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในพื้นที่ตลาดสดซึ่งเป็นแหล่งซื้อขายสินค้าที่มีผู้คนจำนวนมาก ขยะมูลฝอยจึงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจนเทศบาลไม่สามารถจัดเก็บหรือทำความสะอาดได้ทันเวลา ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเหมือนกันในทุกประเทศ แนวทางจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในตลาดสด จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากพ่อค้าแม่ค้าและประชาชนทั่วไปซึ่งจัดเป็นเครื่องมือทางสังคมที่ใช้ได้ผลในกลุ่มประเทศยุโรป ตะวันตกเป็นสำคัญ ซึ่งควรจะนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศกำลังพัฒนาเช่นประเทศไทย เช่นเดียวกัน

Squires (2006 : 25) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการปัญหาขยะมูลฝอย กรณีศึกษาประเทศกำลังพัฒนาหมู่เกาะในทะเลแคริบเบียน โดยจัดทำเป็นรายงานผลการวิจัยเพื่อเสนอต่อธนาคารเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งแคริบเบียน พบว่า ปัญหา

ขยะมูลฝอยในประเทศกำลังพัฒนาในหมู่เกาะแคริบเบียน นับเป็นปัญหาสำคัญในระดับชาติ เนื่องด้วยขนาดพื้นที่และงบประมาณของประเทศกำลังพัฒนาในกลุ่มดังกล่าวนี้มีข้อจำกัดกว่าประเทศอื่นๆ เป็นอย่างมาก ภาครัฐบาลของประเทศในหมู่เกาะแคริบเบียน จึงให้ความสำคัญต่อการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยโดยจัดตั้งองค์การจัดการปัญหาขยะมูลฝอยแห่งกลุ่มประเทศแคริบเบียนฝั่งตะวันออกขึ้นมาเพื่อเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา โดยใช้วิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการปัญหาขยะมูลฝอย ผ่านการสร้างสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์และการเร่งรัดบรรจุในหลักสูตรการเรียนภาคบังคับ นอกจากนี้ประเทศในแคริบเบียนยังได้แบ่งหน้าที่ในการจัดการขยะตามรูปแบบและความชำนาญของแต่ละประเทศ ผลปรากฏว่าวิธีการต่างๆ เหล่านี้สามารถจัดการปัญหาขยะมูลฝอยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นทั้งยังช่วยลดแนวโน้มปริมาณขยะมูลฝอยในอนาคตได้

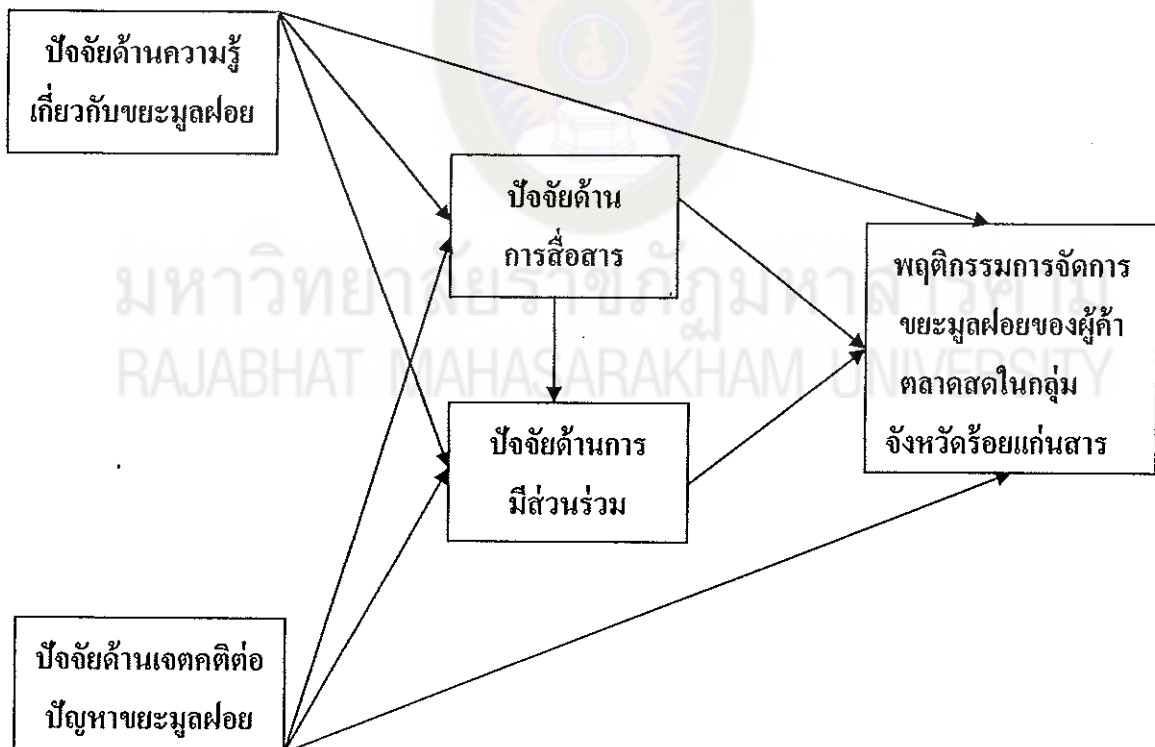
โดยสรุป จะเห็นได้ว่าการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยนับเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมือง รูปแบบหรือแนวทางการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยนอกจากจะต้องอาศัยเครื่องมือและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการแล้ว การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผ่านการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ สร้างเครือข่ายความร่วมมือและสร้างความตระหนักในการจัดการปัญหาร่วมกันของประชาชน นับได้ว่ามีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากต่อประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอย

การจัดการขยะมูลฝอยในตลาดสด ซึ่งอยู่ในพื้นที่ชุมชนเขตเมือง ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักในความสำคัญของปัญหาและพฤติกรรมในการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยที่ไม่แตกต่างจากประชาชนในชนบทมากนัก เนื่องจากประชาชนในตลาดสดและในเขตชุมชนเมืองยังปรับตัวไม่ทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กล่าวคือประชาชนยังขาดจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาขยะมูลฝอยซึ่งเป็นปัญหาของส่วนรวม โดยมองว่าปัญหาการจัดการขยะเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงด้านเดียวไม่ใช่ปัญหาของตนเอง จึงทำให้ชุมชนเขตชานเมืองยังคงมีความรู้ความเข้าใจและยังมีพฤติกรรมในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมเหมือนชุมชนชนบท จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย โดยอาศัยแนวทางการปฏิบัติตามทฤษฎีในการกำจัดขยะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย ที่เกิดขึ้นที่เป็นปัญหาสำคัญต่อสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมืองในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามแนวทางการจัดการขยะจะสามารถกระทำได้อย่างจริงจังและทั่วถึงต้องได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชน และมีการดำเนินการปลูกสร้างจิตสำนึกให้ตระหนักต่อปัญหา

มูลฝอยและสิ่งแวดล้อม ด้วยการส่งเสริมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง ในการจัดการมูลฝอยซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหา ขยะมูลฝอยและปัญหาสิ่งแวดล้อมต่อไป

7.กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามี 4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอย ปัจจัยด้านเจตคติต่อปัญหาขยะมูลฝอย ปัจจัยด้านการสื่อสาร ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าตลาดสด ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย